

Hálkavárre – Porsangmoen skytefelt

Konsekvenser og muligheter for reindriften og Forsvaret

Christian Nellemann
Ingunn Vistnes

Reindriftens bruk av arealer innenfor reinbeitedistrikt
14a Spiertagaissa, Calbmelanrassa, Hálkávarri og
Munkavarri siidaområder (Vedlegg 1)

Peer Gaup

NINA Oppdragsmelding 750

Hálkavárre – Porsangmoen skytefelt

Konsekvenser og muligheter for reindriften og Forsvaret

Christian Nellemann
Ingunn Vistnes

Reindriften bruk av arealer innenfor reinbeitedistrikt
14a Spiertagaissa, Calbmelanrassa, Hálkávarri og
Munkavarri siidaområder (Vedlegg 1)

Peer Gaup

NINAs publikasjoner

NINA utgir følgende faste publikasjoner:

NINA Fagrapport

Her publiseres resultater av NINAs eget forskningsarbeid, problemoversikter, kartlegging av kunnskapsnivået innen et emne, og litteraturstudier. Rapporter utgis også som et alternativ eller et supplement til internasjonal publisering, der tidsaspekt, materialets art, målgruppe m.m. gjør dette nødvendig.

Opplag: Normalt 300-500

NINA Oppdragsmelding

Dette er det minimum av rapportering som NINA gir til oppdragsgiver etter fullført forsknings- eller utredningsprosjekt. I tillegg til de emner som dekkes av fagrapportene, vil oppdragsmeldingene også omfatte befarringsrapporter, seminar- og konferanseforedrag, års-rapporter fra overvåkningsprogrammer, o.a.

Opplaget er begrenset. (Normalt 50-100)

NINA Project Report

Serien presenterer resultater fra begge instituttenes prosjekter når resultatene må gjøres tilgjengelig på engelsk. Serien omfatter original egenforskning, litteraturstudier, analyser av spesielle problemer eller tema, etc.

Opplaget varierer avhengig av behov og målgrupper

NINA Temahefte

Disse behandler spesielle tema og utarbeides etter behov bl.a. for å informere om viktige problemstillinger i samfunnet. Målgruppen er "allmennheten" eller særskilte grupper, f.eks. landbruket, fylkesmennenes miljøvern-avdelinger, turist- og friluftlivskretser o.l. De gis derfor en mer populærfaglig form og med mer bruk av illustrasjoner enn ovennevnte publikasjoner.

Opplag: Varierer

Fakta-ark

Hensikten med disse er å gjøre de viktigste resultatene av NINAs faglige virksomhet, og som er publisert andre steder, tilgjengelig for et større publikum (presse, ideelle organisasjoner, naturforvaltningen på ulike nivåer, politikere og interesserte enkeltpersoner).

Opplag: 1200-1800

I tillegg publiserer NINA -ansatte sine forskningsresultater i internasjonale vitenskapelige journaler, gjennom populærfaglige tidsskrifter og aviser.

Nellemann, C. og Vistnes, I. 2002. Hålkavårre – Porsangmoen skytefelt. Konsekvenser og muligheter for reindriften og Forsvaret. - NINA oppdragsmelding 750: 1-32.

Trondheim, september 2002

ISSN 0802-4103

ISBN 82-426-1333-8

Rettighetshaver ©:

NINA•NIKU Stiftelsen for naturforskning og kulturminneforskning

Publikasjonen kan siteres fritt med kildeangivelse

Redaksjon:

Christian Nellemann
NINA, Lillehammer

Design og layout:

Kari Sivertsen
Tegnekontoret NINA•NIKU

Kopiering: Norservice

Opplag: 100

Trykt på miljøpapir

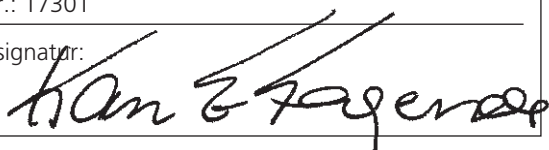
Kontaktadresse:

NINA•NIKU
Tungasletta 2
7005 Trondheim
Tel: 73 80 14 00
Fax 73 80 14 01
www.ninaniku.no

Tilgjengelighet: Åpen

Prosjekt nr.: 17301

Ansvarlig signatur:

Oppdragsgiver:

Forsvarets Bygningstjeneste

Referat

Nellemann, C. og Vistnes, I. 2002. Hålkavårre – Porsangmoen skytefelt. Konsekvenser og muligheter for reindriften og Forsvaret. - NINA oppdragsmelding 750: 1-32.

Rapporten er utarbeidet etter oppdrag fra Forsvarets bygningstjeneste (FBT). Den utreder reindriften og Forsvarets bruk av Hålkavårre-Porsangmoen skyte- og øvingsfelt og skisserer mulige løsninger om flerbruk.

Det foreligger pr. i dag ingen formell avtale eller plan vedrørende utviklingen av Hålkavårre/Porsangmoen skytefelt i Porsanger. Området er etter all sannsynlighet av strategisk betydning for Forsvaret og NATO på grunn av kort avstand til flyplass, fjell, sjø og skog, samt med ekstreme klimatiske forhold og lys/mørke-forhold. I de uformelle sonderingene utført på ulike nivåer i Forsvaret har betydningen innen NATO og Norge for ledertrening og øving under ekstreme lys- og værforhold, med vekt på spesialstyrker, blitt understreket. Skytefeltene i Porsanger er i dag ikke relevante for tradisjonell tung øvelsesaktivitet av samkjørte øvelser med ulike enheter som luftvåpen, kavaleri, artilleri og infanteri – både på grunn av områdets beskaffenhet og i forhold til reindriften og natur – og vil neppe bli det framover.

For Norge vil det sannsynligvis være av betydelig sikkerhets- og utenrikspolitisk interesse med et spesialfelt med realistiske øvelsesmuligheter for spesialstyrker innen NATO, først og fremst i vinterhalvåret. Det har fremkommet betydelig internasjonal interesse for bruken av feltet. Vinterhalvåret er således helt sentralt for feltets framtidige betydning. Samtidig er området sentralt for samisk reindrift (sentralt sommerarbeidsområde), sauenering og andre kommunale interesser relatert til Forsvarets aktiviteter.

En manglende avtale og plan for feltet har ført til økende oppslag i media relatert til konflikter mellom reindrift, Forsvaret og Porsanger kommunen. Usikkerheten har primært vært knyttet til utviklingen i området. For å sikre et bærekraftig langsiktig forhold med aktørene lokalt er det avgjørende at en slik avtale er basert på den sannsynlige utvikling av skytefeltet.

Dagens bruk av Reinbeitedistrikt 14A, inkludert skytefeltet, er kartlagt på basis av intervjuer med representanter for alle siidaene i distriktet og med Forsvaret, med bruk av satellittbilder og gjennom systematiske helikoptertellinger av rein i perioden juni-august 2001. Det ble funnet en noe høyere tetthet av rein i skytefeltet enn i det tilgrensende kontrollområdet, noe som bekrefter at skytefeltet inneholder viktige reinbeiter. Dette bekreftes også av satellittbildene. Vegetasjonstypene ble imidlertid brukt annerledes i skytefeltet enn utenfor. Dette skyldtes i hovedsak at man innad i skytefeltet observerte 84% mindre rein innen 3 km

fra veier og annen infrastruktur sammenliknet med områder mer enn 3 km fra infrastruktur, sannsynligvis forårsaket av forstyrrelse konsentrert rundt disse områdene. På basis av helikopterregistreringene må man regne med at reinen reduserer bruken av 1/3 av skytefeltet med 60-90%. Denne reduksjonen kan være betydelig høyere ved omfattende bakke- og luftaktivitet sommerstid. Reindriften er normalt bare tilstede i sommerhalvåret, med unntak av perioder med "låste" beiter vinterstid.

Det skisseres to alternative muligheter:

Alternativ 1:

Staten eksproprierer hele feltet. Dette vil sikre Forsvarets behov, men vil være kostbart, vil kunne skape konflikt i henhold til kommunens ønske om deltakelse i prosessen, samt at dette vil være meget konfliktfylt i forhold til reindriften og Sametinget, også med hensyn til forholdet til bruk av NATO-styrker. En ekspropiasjon vil sannsynligvis kunne medføre langsiktige interessekonflikter, ikke minst for garnisonen lokalt.

Alternativ 2:

Det utarbeides et langsiktig avtalegrunnlag basert på de innspill som har fremkommet i sonderingene. Dette grunnlaget kan utredes med alle involverte parter og foreligge i løpet av våren 2002. Dette innebærer en vurdering av Forsvarets muligheter og behov for sesongmessig utvikling av feltet med hensyn til bl.a. alliert bruk, som sikring av reindriften bruk og rettigheter av området og kommunens interesser med hensyn til næringsliv og innbyggere. Etter de sonderinger som er foretatt hos alle parter ser det ut til at en avtale kan være realistisk og forstående innen den skisserte periode. Videre vil en slik avtale være langt rimeligere, samtidig som den vil sikre deltakelse og innflytelse i planleggingen av områdets framtid hos alle parter lokalt. Da det foreligger logiske og åpenbare muligheter for at en slik løsning kan være forstående med det nye grunnlaget, anbefaler vi bare løsning 2.

Etter avslutningen av denne rapport ble det iverksatt forhandling i januar 2002, som ble utsatt av Forsvaret d. 7 mars, 2002. Forsvaret annonserte kort tid etter at Forsvaret hadde utarbeidet planer om en omfattende økning i aktivitet, type bruk og skytefeltets størrelse. Etter betydelig politisk uro og mediadekning av saken ble de nye planene stanset foreløpig.

Dersom man ønsker en utvidelse i aktivitet og bruk av Hålkavårre og Porsangmoen skytefelt, samt mer omfattende bruk av Finnmark som lavtflygings- og øvelsesområde, anbefales det Forsvaret at man:

1) Lager en grundig og omfattende utredning over nåværende og framtidige langsiktige behov for trening av

egne og utenlandske styrker i skytefeltet og regionen, herunder type øvelse, trening og behov. En slik utredning lå ikke til grunn for de nåværende foreslåtte utvidelser. En detaljert behovsanalyse må foreligge for at man skal kunne gjennomføre konsekvensutredninger på forsvarlig måte. Dette innbefatter også eventuelle muligheter for sameksistens med reindriften og alternativer for utforming av skytefeltet.

2) Etablerer et utvalg som i samarbeid med faginstanser, kommunen, reindriften og Sametinget utreder mulige løsninger for utforming og bruk av et skytefelt, for å vurdere i hvilket omfang det foreligger grunnlag for en minnelig løsning mellom partene før enn full offentliggjøring av ambisjonene legges fram.

Det understrekes spesielt at mulige behov for Forsvaret til reindriften bør kommunikeres med innsikt, respekt og forståelse for samisk reindrift, kultur og tilhørighet i områdene, dersom man ønsker en løsning av konflikten.

Christian Nellemann, NINA Norsk institutt for naturforskning, Pressesenteret, Storhove, 2624 Lillehammer.

Ingunn Vistnes, NLH Norges Landbrukshøgskole, Institutt for Biologi og Naturforvaltning, 1432 Ås.

Hålkavárre er et viktig kalvingsland, sommer- og høstbeite. (Foto: Per Jordhøy).

Abstract

Nellemann, C. og Vistnes, I. 2002. Hálkavárre – Porsangmoen bombing and firing range. Impacts and opportunities for the saami reindeer herders and the National Defence. - NINA oppdragsmelding 750: 1-32.

The report has been prepared for the NDEA (Norwegian Defense Estates Agency). We present an assessment of the use of the bombing range in northern Norway by traditional Saami reindeer herders and the military, and projects potential solutions for co-existence in the area.

Currently no formal agreement exists between Saami reindeer herders and the military for the use of the reindeer ranges, or of the future development of the area. The region is likely of particular strategic interest for Norwegian and allied forces due to unique training conditions involving remote areas with sea, fiords, mountains and forests, extreme weather and climatic conditions and long periods of darkness. Interviews have revealed that the area probably has its largest potential for training of deployment, - in and exfiltration of contingents of special forces and combined joint operations involving sea, air and ground forces. Due to the traditional use of the land by the Saami indigenous people and the sensitive nature of northern ecosystems, traditional combined joint manouvres involving heavy artillery fire and heavy armored motorized divisions should be avoided now and in the future.

For Norway there may be clear security and foreign policy interests involved in developing advanced training opportunities for allied special forces and air strike capabilities under extreme weather conditions, primarily during winter. There is considerable international interest in the use of the region for training. The late fall, winter and early spring seasons are of particular military interest in such context. The use of the area is of particular interest to the Saamis during late spring, summer and early fall, in addition to minor areas during winter. This includes use by farmers and recreational activities as well.

Lack of formal agreements has caused increasing conflicts between the indigeous Saami reindeer herders and the military presence in the area. These conflicts were exacerbated when current negotiations were terminated and followed by announcements of substantial increases in military activity and year-round bombing. The area also contains traditional sacred mountains and sites.

The current use of the range by the Saami reindeer herders was mapped using interviews with saamis and the military personnell present in the area. This work was supplemented with satellite imagery and systematic helicopter surveys of reindeer in June-August 2001. There were more reinde-

er present within the range area than expected from availability, confirming that the military range contains primary reindeer foraging habitat. This was supported by the satellite imagery. Within the range, however, the use of different vegetation types was substantially different compared to controls outside of the range.

Within the military range, there were 84% less reindeer within a 3 km zone from roads compared to areas beyond 3 km, most likely a function of particularly high military activity along roads. On the basis of land cover classification and the helicopter surveys, reindeer likely reduced the use of ca. 1/3 of the firing range by 60-90%. These figures would be higher at higher levels of military activity. There was very modest military activity during the surveys.

Due to the seasonal differences in use by the saami reindeer herders and the military and potentials for collaboration, negotiations were initiated in January 2002. On March 7th the military postponed the negotiations, and announced substantial increases in military activity and the extent of the firing range, including year-round bombing and combined training and use of sea, air and ground forces, by both Norwegian and international forces.

This resulted in considerable political controversies also involving the Saami parliament and the Norwegian parliament.

In order to develop a potential agreement between the Saami reindeer herders and the Norwegian State by the military, we recommend that:

- 1)A complete detailed assessment of current and long-term future demand for training and use of the range and surrounding areas by Norwegian and Allied forces is required. No such assessment has been available, or to our knowledge, been developed at any significant amount of detail.
- 2)A working group including military representatives, the Saami reindeer herders, experts, the local community and politicians from both Parliaments should be established to help find potential solutions for co-existence in the area.

We particularly emphasize the importance that the Saamis reindeer herders become closely involved in this process, and that the communication between the military and the Saami people is done with close consideration for the Saami culture, communication traditions and traditional land use of the region.

Forord

Dette oppdraget ble gjennomført for Forsvarets bygnings-tjeneste i 2001. Oppdraget ble gjennomført med nær kontakt og bistand fra General-major T. Furuhovde, samt fra Oberst K. Drivenes fra Hálkavárre og Porsangmoen skytefelt, som takkes for sine verdifulle bidrag underveis.

Del 2 av rapporten er i sin helhet utarbeidet av Peer Gaup.

Etter avslutningen av denne rapport ble det iverksatt forhandlinger i januar 2002, som ble terminert av Forsvaret d. 7 mars, 2002. Forsvaret annonserte kort tid etter at Forsvaret hadde utarbeidet planer om en omfattende økning i aktivitet, type bruk og skytefeltets størrelse. Etter betydelig politisk uro og mediedekning av saken ble de nye planene stanset foreløpig.

Det understrekes spesielt at mulige behov for Forsvaret til reindriften bør kommunikeres med innsikt, respekt og forståelse for samisk reindrift, kultur og tilhørighet i områdene, dersom man ønsker en løsning av konflikten.

Lillehammer, den 26 August

Christian Nellemann og Ingunn Vistnes

Innhold

Referat	3
Abstract	5
Forord	6
1 Formål	7
2 Innledning	7
3 Studieområdet	8
4 Metodikk	8
4.1 Innsamling av data: Fordeling av rein	8
4.2 Beite og klima	9
4.3 Statistikk	9
5 Resultater og diskusjon	9
5.1 Lokale effekter	9
5.2 Regionale effekter	10
5.3 Kumulative effekter	10
6 Erstatningsberegninger	14
6.1 Erstatningsgrunnlag	14
6.2 Beregning av tapt beite og produksjonsgrunnlag	15
7 Foreløpige vurderinger av skytefeltets konsekvenser for reindriften	16
8 Forslag til diskusjonspunkter i utarbeidelse av mulig avtale mellom Forsvaret og Reinbeitedistrikt 14A for Hálkavárre/Porsangermoen	16
9 Referanser	18
10 Vedlegg: Reindriftens bruk av arealer innenfor reinbeitedistrikt 14A Apiertagaissa, Calbmelanrassa, Halkavarri og Munkavarri siidaområder	19

1 Formål

Formålet med denne utredningen har vært å vurdere konsekvenser av dagens bruk av Hålkavárre/Porsangmoen skytefelt for reindriften, samt å skissere løsninger for framtidig flerbruk av feltet.

2 Innledning

Det foreligger pr. i dag ingen formell avtale eller plan vedrørende utviklingen av Hålkavárre/Porsangmoern skytefelt i Porsanger. Området er etter all sannsynlighet av strategisk betydning for Forsvaret på grunn av nærhet til fjell, sjø og skog, samt at det har ekstreme klimatiske forhold og lys/mørkeforhold. Samtidig er området sentralt for samisk reindrift, til dels for saueneæring, og for andre kommunale interesser relatert til Forsvarets aktiviteter.

En manglende avtale og plan for feltet har ført til økende oppslag i media relatert til konflikter mellom reindrift, Forsvaret og Porsanger kommune, samtidig som at det har fremkommet betydelig internasjonal interesse for bruken av feltet. Usikkerheten har primært vært knyttet til utviklingen i området.

For å sikre en bærekraftig langsiktig avtale med reindriften er det avgjørende at en slik avtale er basert på den sannsynlige utvikling av skytefeltet. Skytefeltene i Porsanger er i dag ikke relevant for tunge, samkjørte øvelser med ulike enheter som luftvåpen, kavaleri, artilleri og infanteri – både på grunn av områdets beskaffenhet og i forhold til reindriften og natur – og vil neppe bli det framover. For Norge vil det sannsynligvis være av betydelig sikkerhets- og utenrikspolitisk interesse med et spesialfelt med realistiske øvelsesmuligheter for spesialstyrker innen NATO.

Denne rapport oppsummerer målinger og sonderinger foretatt med sikte på å vurdere forholdet mellom reindriften og Forsvaret, med vekt på grunnlaget for enten ekspropriasjon eller en avtale.

*Om høsten samles reinen for uttak av slaktedyr og skilling av flokkene før flytting til vinterbeitene.
(Foto: Per Jordhøy).*

3 Studieområdet

Hálkavárre-Porsangmoen skyte- og øvingsfelt (209 km²) ligger i all hovedsak innenfor Reinbeitedistrikt 14A Spierttagáissá (2231 km²; **fig. 1**). Skytefeltet ligger 10-15 km sør for Lakselv (70°03'N, 24°58'Ø). Europavei 6 mellom Karasjok og Lakselv krysser skytefeltet i vest, og her ligger også Porsangermoen med bebyggelse og infrastruktur.

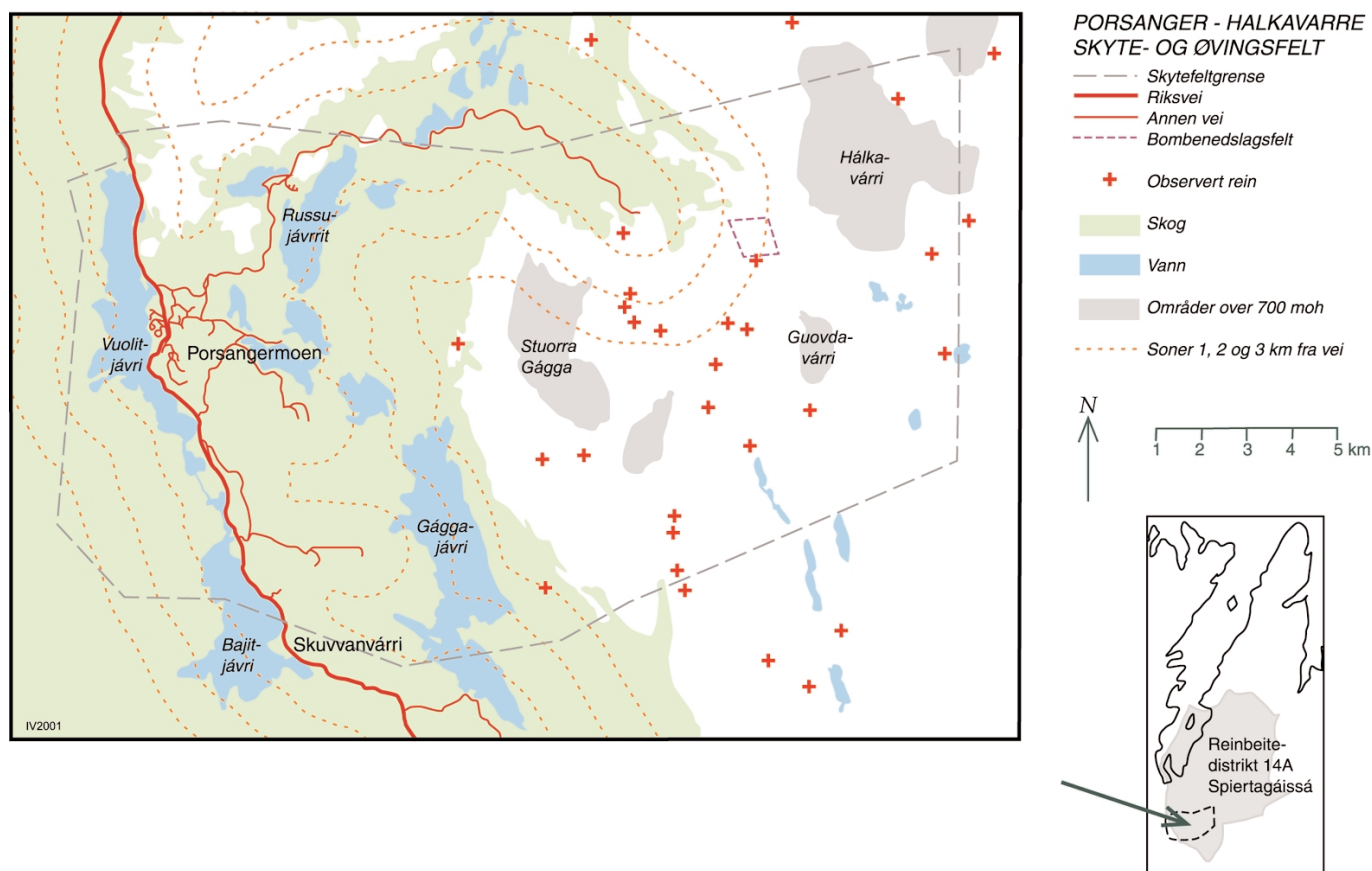
Reinbeitedistrikt 14A avgrenses av Stuorrajohka i øst, Luostejohka i sør, Leavdnjajohka (Lakselva) og Porsangerfjorden i vest og Riksvei 98 i nord (**fig. 1**). Tre siidaer (grupper av reineiere) bruker distriktet til vår-, sommer- og høstbeite for rein, og til tider til vinterbeite.

4 Metodikk

4.1 Innsamling av data: Fordeling av rein

For å kartlegge dagens bruk av Distrikt 14A ble det gjennomført systematiske tellinger av rein fra helikopter i perioden juni - august 2001. Man ønsket spesielt å kartlegge reinens bruk av skytefeltet og eventuelle variasjoner i bruk innen feltet, og dette området ble derfor dekket bedre enn resten av distriktet.

Det ble gjennomført 5 systematiske registreringer av rein fra helikopter i perioden juni – august 2001. Tellingene skjedde i en periode med lite gjeting av reinen; etter vårflytting og før samling og høstflytting. I alt 3 observatører deltok under hver registrering. Helikopteret fulgte 2 km brede transekter i skytefeltet, og 3 km brede transekter i resten av distriktet. Det fløy ca. 60-100 m over bakken. For hver observasjon ble antall dyr og om mulig kjønn og alder notert, og posisjonen registrert ved GPS. Store flokker ble fotografert for senere å kunne bestemme antallet. Hver registrering tok ca. 4 timer.

Figur 1

Hálkavárre-Porsangermoen skyte- og øvingsfelt. Merk rein observert sommeren 2001 og områder innen 3 km fra veier og infrastruktur i skytefeltet.

Det viste seg å være vanskelig å registrere rein i skog, og tellingene ble derfor konsentrert til områdene over skogrensa, samt til spredt skog langs bekkedaler og liknende. Sikten til hver side ble beregnet til 500 m, slik at 2 km brede transekter i skytefeltet dekket 50% av arealet, og 3 km brede transekter i resten av distriktet dekket 33% av arealet. Reintall ble korrigert tilsvarende for sammenlikning i og utenfor skytefeltet.

Reintallet i skytefeltet ble også sammenliknet med reintallet i et kontrollområde rett øst for skytefeltet. Dette for å unngå usikkerheten knyttet til sammenlikning mellom et lite område, som skytefeltet, og et stort område, som resten av distriktet. Kontrollområdet tilsvarte område II i Villmos beiterregistreringer (1975) og NORUTs satellittkartlegging (Karlsen et al. 1996). Det finnes ikke gjerder mellom skytefeltet og kontrollområdet, og reinen kunne ferdes fritt mellom de to områdene. Både skytefeltet og kontrollområdet inneholder hele spekteret av høydslag og vegetasjonstyper, fra høye fjell til lavereliggende skog.

Innen skytefeltet ble fordeling av vegetasjonstyper beregnet for intervallene 1, 2 og 3 km fra vei (Johansen 2001). De fleste skytebanene og installasjonene i Porsangmoen-Hålkavårre skytefelt ligger i tilknytning til vei. Veinettet gjenspeiler derfor fordelingen av infrastruktur i skytefeltene.

4.2 Beite og klima

NORUT (Karlsen et al. 1996) har utarbeidet vegetasjonskart for distrikt 14A på grunnlag av satellittkart. Kartene og oppdaterte beregninger av fordeling av vegetasjonstyper (Johansen 2001) ble benyttet i analyse av beitebruk. Vegetasjonstypene over tregrensen ble gruppert i fem klasser; spredt skog, myr, hei/eng, rabbe eller snøleie. Meteorologiske data ble innhentet fra Det Norske Meteorologiske Institutt for værstasjonene Karasjok og Banak.

4.3 Statistikk

Statistiske analyser ble utført i Sigmastat (Kuo et al. 1992). Før andre tester, ble alle data testet for normalitet med en Kolmogorov-Smirnov test. Bruk av vegetasjonstyper i forhold til tilgjengelighet ble testet med en kji-kvadrat test. Ved signifikante resultater regnet vi ut 95% konfidensintervaller etter Bonferroni z-statistikk for å teste for forskjeller mellom gruppene (Neu et al. 1974). Forskjeller i gjennomsnittlig høydslag mellom skytefeltet og kontrollområdet ble testet ved t-test.

5 Resultater og diskusjon

5.1 Lokale effekter

Det fysiske beslaglagte areal av veier og baner utgjør maksimalt noen få prosent av totalarealet. Dette tapet av fysisk beslaglagt areal er – i motsetning til regionale effekter av de samme veiene - ikke av større betydning for reindriften.

Forskning på konsekvenser av overflygninger og militære aktiviteter for rein og hjortedyr generelt har svært forskjellige konklusjoner, avhengig av hvilke effekter studiet har målt. De fleste studier har fokusert på lokale effekter, også kalt direkte effekter eller fotavtrykk-effekter (Vistnes og Nellemann 2000a). Disse studiene måler typisk hjerterefrekvens, fryktatferd og fluktavstand hos enkeltindivider av rein som møter forstyrrelse. Majoriteten av slike studier konkluderer med at forstyrrelsen kun har kortvarige effekter (MacArthur et al. 1979, 1982, Freddy et al. 1986, Harrington og Veitch 1991, Tyler 1991, Andersen et al. 1996, Weisenberger et al. 1996, Krausman et al. 1998). Fluktavstander er typisk på 0 - 800 meter, og hjerterefrekvensen øker typisk i 0 - 4 minutter. Fysisk beslaglagt areal er vanligvis heller ikke så stort; en kraftlinje eller en vei legger ikke beslag på mange prosent av det totale beitelandet (Maki 1992, World Bank 1997).

Det er gjort svært mange studier på lokale effekter av direkte forstyrrelse fra inngrep og relatert menneskelig aktivitet på rein og vilt generelt (MacArthur et al. 1979, 1982; McLaren and Green 1985; Curatolo and Murphy 1986; Murphy and Curatolo 1987; Harrington and Veitch 1991; Tyler 1991; Maki 1992; Voigt and Broadfoot 1995, Andersen et al. 1996; Weisenberger 1996; Krausman et al. 1998, Maier et al. 1998). Wolfe et al. (2000) oppsummerer mer enn 90 studier på rein, og generelt kan det antydes flere tusen studier på forstyrrelse av vilt. Rundt 90-95% av studier på lokale effekter konkluderer med at virkningene av utbygging er begrenset (Vistnes og Nellemann 2000a). Det er svært mye litteratur på feltet.

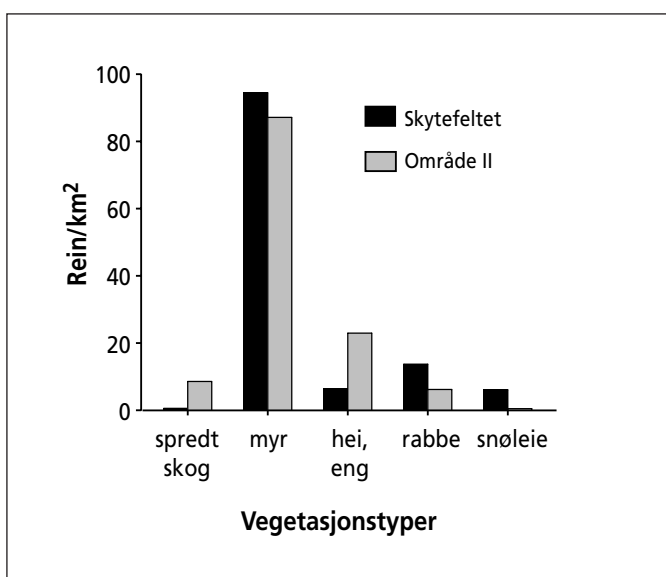
Nyere studier viser imidlertid at det kan være en del direkte skadevirkninger ved gjentatte forstyrrelser (se Wolfe et al. 2000 og UNEP 2001 for oversikt). Atferdsstudier under langvarig forstyrrelse konkluderer i stor grad med at rein og andre hjortedyr i områder med forstyrrelse bruker mer energi og er mer i bevegelse enn dyr i uforstyrrede områder (Kuck et al. 1985, Maier et al. 1998, Bradshaw et al. 1997). Dette kan føre til redusert kroppsvekt hvis forstyrrelsene vedvarer (Bradshaw et al. 1998). Hvis reinen har muligheten til det, vil langvarig forstyrrelse likevel mest sannsynlig føre til at reinen gradvis slutter å oppholde seg i områdene med forstyrrelse (Kuck et al. 1985). Således blir de regionale effektene den sannsynligvis største effekten av gjentatt lokal forstyrrelse.

5.2 Regionale effekter

Flertallet av studier av regionale effekter konkluderer med at forstyrrelsen har en langvarig effekt. Forskning på regionale effekter omfatter kartlegging av reinsens arealbruk før, under og etter forstyrrelse, samt kartlegging av beitebruk i forhold til avstand til inngrep. De konkluderer i hovedsak med at reinen trekker seg unna områder nær inngrep og forstyrrelser, at den i mange tilfeller må bruke beiter av dårligere kvalitet, og at tettheten av rein i gjenværende, uforstyrrede områder øker (Cameron et al. 1992, Helle og Särkelä 1993, Smith et al. 2000, Vistnes og Nellemann 2001).

Det ble observert en noe høyere tetthet av rein i skytefeltet enn i kontrollområdet ($17,6 \pm 8,2$ mot $13,3 \pm 6,2$ rein/km², $p=0,0092$). Dette bekrefter tidligere undersøkelser at skytefeltet inneholder tildeles svært viktige beiteområder for rein (Hålogaland Lagmannsrett 1985, Karlsen et al. 1996). Bruken av de forskjellige vegetasjonstypene varierte imidlertid mellom skytefeltet og kontrollområdet (**fig. 2, tabell 1**). Hei/eng og spredt skog ble brukt mer i kontrollområdet enn i skytefeltet, mens rabber og snø/snøleier ble brukt mindre. Myr ble brukt like mye i kontrollområdet som i skytefeltet. Reinen ble observert i samme høydelag i skytefeltet som i kontrollområdet (466 ± 20 moh i skytefeltet mot 478 ± 19 moh i kontrollområdet).

Forskjellene i bruk av vegetasjonstyper i skytefeltet sammenliknet med kontrollområdet skyldtes i hovedsak at reinen reduserte bruken av områder innen 3 km fra veier og infrastruktur (**fig. 3, tabell 2**). Tettheten av rein var 84% lavere i områder innen 3 km fra infrastruktur sammenliknet

Figur 2

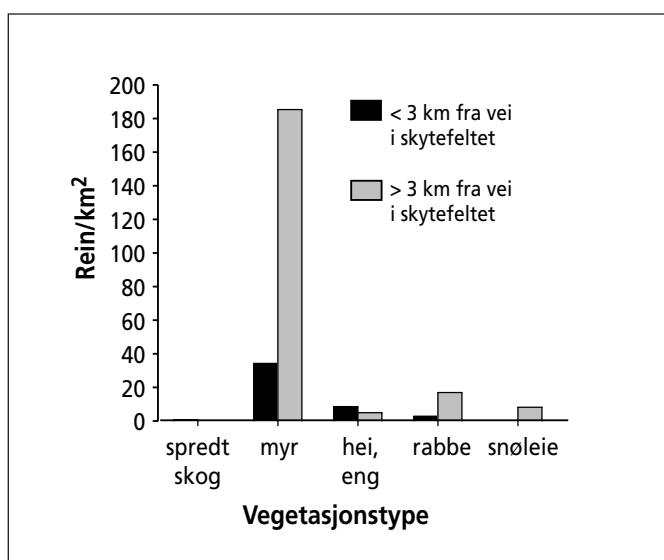
Tetthet av rein i ulike vegetasjonstyper sammenliknet mellom Hålkavårre-Porsangmoen skytefelt og kontrollområdet. Reintettheten innen hver vegetasjonstype var signifikant forskjellig fra skytefeltet til kontrollområdet, med unntak innen myr.

med resten av skytefeltet (henholdsvis 3,6 og 21,8 rein/km²), også for tilsvarende høydelag. Myr, rabber og snøleier, som ble brukt mer enn eller like mye i skytefeltet som utenfor, hadde i skytefeltet en signifikant høyere bruk i områder mer enn 3 km fra infrastruktur enn i områder innen 3 km fra infrastruktur (**fig. 3**). Myrområder, som er attraktive reinbeiter, hadde en 80% lavere bruk innen 3 km fra infrastruktur sammenliknet med områder mer enn 3 km fra infrastruktur. Rabber hadde en 83% lavere bruk, og snøleier ble ikke brukt innen 3 km fra infrastruktur.

Tellingene ble utført i områdene over skoggrensa. Ut fra reineiernes og Forsvarets egne utsagn må vi imidlertid regne med at også skogsområdene <3 km fra infrastruktur er lite brukt av reinen (Finnmark regiment 1999). Dette gjelder bortimot hele skogsområdet i skytefeltet (**fig. 1**).

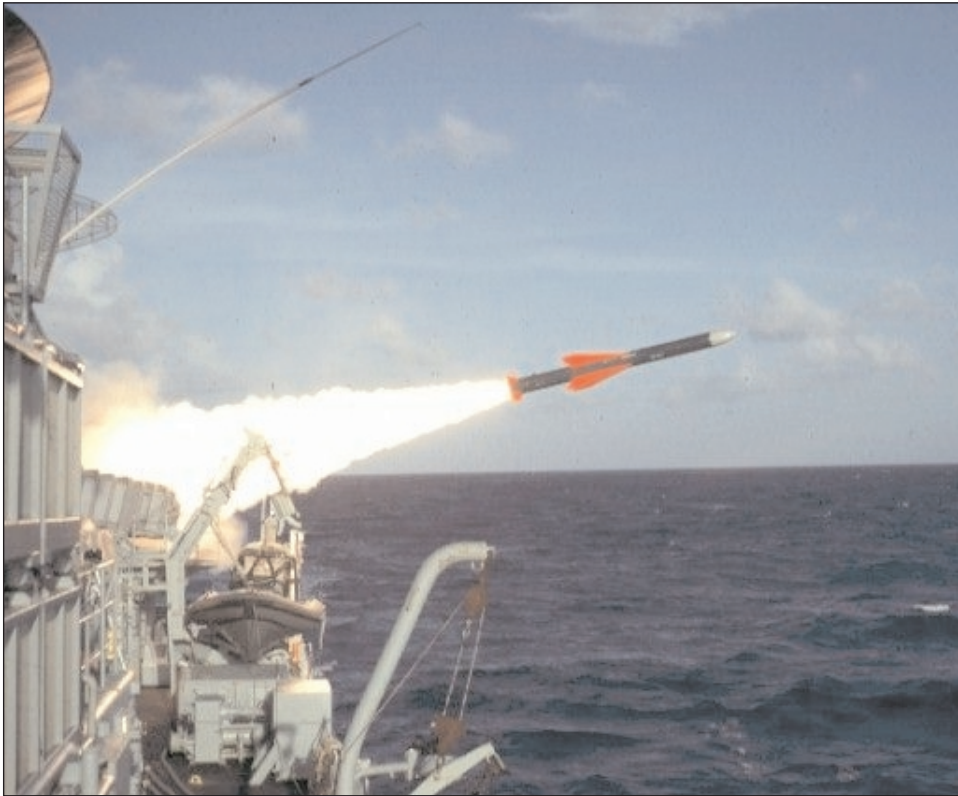
5.3 Kumulative effekter

En tredje gruppe studier som kommer i tillegg til studier på lokale og regionale effekter, er studier av kumulative effekter. Disse inkluderer kartlegging av eventuelle endringer i produksjon og dødelighet som følge av utbygging. Enkelte studier har påvist redusert kalveoverlevelse ved gjentatt forstyrrelse fra militære overflyvninger (Harrington og Veitch 1992) og menneskelig trafikk (Phillips og Alldredge 2000). Studier av regionale effekter viser også at forstyrrelse kan føre til nedsatt produksjon og overlevelse, da konsentreringen av rein på mindre områder har ført til økt konkurranse om beitet (Nellemann et al. 2000, Vistnes et al. 2001).

Figur 3

Tetthet av rein i ulike vegetasjonstyper sammenliknet mellom områder mer og mindre enn 3 km fra vei i Hålkavårre-Porsangmoen skytefelt. Reintettheten innen hver vegetasjonstype var signifikant forskjellig mellom områdene mer og mindre enn 3 km fra vei, med unntak innen spredt skog og hei/eng.

øverst:

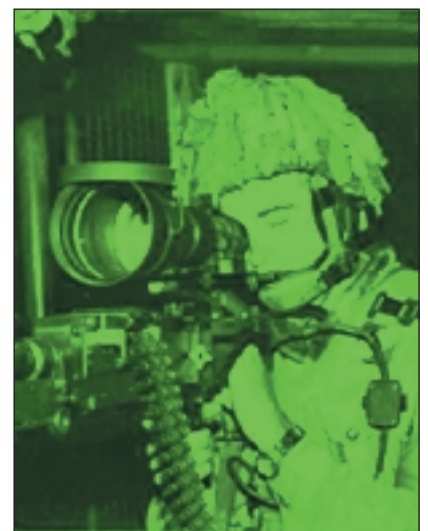
Det er meldt interesse for uttesting av sjømissiler (her fransk exocet) fra Porsangerfjorden. Dette er nå utsatt eller trukket tilbake av Forsvarsdepartementet.

midten:

Trening av spesialstyrker fra NATO, her med infiltrering fra sjøen (US Navy SEALs) eller i de lange perioder med mørke (US Marines), er sannsynligvis av økende interesse fra NATO-land.

nederst:

Bruk av kamphelikoptre til deployering/infiltrering, samt som luft-til-bakke skyting er blant interessene for Hålkavårre, og vil spesielt i vinterhalvåret ha begrenset innvirkning på reindriften. Bruken sommerstid vil derimot kunne være til betydelig forstyrrelse for reindriften (Bildet til venstre: Norske spesialstyrker i Afghanistan. Foto: NOR-SOF TG/ FORSVARET)

øverst:

Bruk av spesialstyrker vil ha minimal forstyrrelse for reindriften og kan brukes i store deler av året (her norsk jeger).

midten:

En betydelig del av bruken av Hålkavårre skytefelt fra Norge og NATO ser ut til å være relatert for bruken av både skytefeltet og omkringliggende områder som lavtflygingsområde.

nederst:

Benyttelse av vinterhalvåret har sannsynligvis den største og viktigste interesse for både forsvaret og NATO, samtidig som at reindriften bare unntaksvis er tilstede i vinterhalvåret. Bombing og øvelser i sommerhalvåret - fra kalving til sein-høst- vil derimot være til stor belastning for reindriften, såvel som for andre brukere, og frarådes klart.

Tabell 1. Fordeling av rein innen forskjellige vegetasjonstyper i områdene <3 og >3 km fra vei innen skytefeltet. Porsanger, sommeren 2001.

Vegetasjon	Km fra vei	Andel av området	Forventet antall rein	Observert antall rein	Andel av rein observert totalt innen vegetasjonstypen	95% konfidensintervall for antall rein observert	Mer eller mindre rein enn forventet fra tilgjengelighet
Spredt skog	<3	0,70	4	6	1,00	-	som forventet
	>3	0,30	2	0	0,00	-	som forventet
Myr	<3	0,58	658	244	0,22	[0,20, 0,24]	mindre
	>3	0,42	476	890	0,79	[0,77, 0,81]	mer
Hei, eng	<3	0,45	86	110	0,58	[0,56, 0,60]	som forventet
	>3	0,55	105	80	0,42	[0,40, 0,44]	som forventet
Rabbe	<3	0,22	151	32	0,05	[0,04, 0,06]	mindre
	>3	0,78	537	656	0,95	[0,94, 0,96]	mer
Snøleie	<3	0,24	31	0	0,00	-	mindre
	>3	0,76	97	128	1,00	-	mer

Tabell 2. Fordeling av rein innen forskjellige vegetasjonstyper i skytefeltet og tilgrensende kontrollområde. Porsanger, sommeren 2001.

Vegetasjon	Område (skyttefelt eller kontrollområde)	Andel av området	Forventet antall rein	Observert antall rein	Andel av rein observert totalt innen vegetasjonstypen	95% konfidensintervall for antall rein observert	Mer eller mindre rein enn forventet fra tilgjengelighet
Spredt skog	Skytefelt	0,56	42	6	0,08	[0,07, 0,09]	Mindre
	Kontroll	0,44	33	69	0,92	[0,91, 0,93]	mer
Myr	Skytefelt	0,24	1046	1134	0,26	[0,24, 0,28]	som forventet
	Kontroll	0,76	3313	3225	0,74	[0,73, 0,75]	som forventet
Hei, eng	Skytefelt	0,31	529	190	0,11	[0,10, 0,12]	mindre
	Kontroll	0,69	1176	1515	0,89	[0,88, 0,90]	mer
Rabbe	Skytefelt	0,14	319	684	0,30	[0,29, 0,31]	mer
	Kontroll	0,86	1958	1593	0,70	[0,69, 0,71]	mindre
Snøleie	Skytefelt	0,23	37	128	0,80	[0,79, 0,81]	mer
	Kontroll	0,77	124	33	0,20	[0,19, 0,21]	mindre

6 Erstatningsberegninger

Det er solid rettspraksis for verdsetting av beiteområder utfra deres fôrverdi i førenheter (fe) pr. daa. Dette har bl.a. vært benyttet i Hammerfest Herredsrett (2. sept. 1980; radar på Honningsvåg fjellet), Rana Herredsrett (21. aug. 1984; Melfjordvegen), Narvik Byfogdembete (28. aug. 1985; Mellomriksvegen), Alta Herredsrett (sak 18/79B, 22-23 okt. 1987; Altaskjønnen), Frostating Lagmannsrett (24. juni 1991; Skrøyvedalsvegen), Salten Herredsrett (sak 175/91B 21. juni 1997; Melfjordutbyggingen), Salten Herredsrett (10. Des. 1986; Kobbeltutbyggingen), Hålogaland Lagmannsrett (13. aug. 1991; veg Bekkarfjord-Hops eidet), Hammerfest Herredsrett (31. aug. 1985; Gjesværvegen), Hålogaland Lagmannsrett (24. juni 2001; Fatimaskjønnen) (kilde: sivilagronom Hans Prestbakmo, skriv datertert 10. des. 2001).

6.1 Erstatningsgrunnlag

Det kan etter undersøkelsene anslås at skytefeltet i dag medfører:

- 1) Noe merarbeid, stort sett relatert til militære øvelser i sommerhalvåret
- 2) Betydelig reduksjon av tilgjengelig beite for reindriften fra mai til september, det vil si under kalving, sommerbeite og tidlig brunst, som følge av unnvikelse fra infrastruktur og dertil hørende aktivitet i skytefeltet.

3) Reinen bruker fortsatt deler av Hålkavárre (fjellområdet i skytefeltet) som beite dersom det ikke foregår bombing og omfattende bakkeaktivitet utover ordinær opplæring relatert til baner og veinettet i nærheten av Porsangmoen baseområde.

Med utgangspunkt i innhentede satellittdata og våre systematiske helikopterregistreringer er det satt opp følgende estimater for mulig langsiktig redusert avkastningsevne av området som reinbeite. Beregningsmåten har blitt benyttet av flere domstoler, bl.a. Hålogaland lagmannsrett (sak nr. 00-258 B).

Vurderingen legger til grunn at reduksjonen i reinens bruk av en sone på 3 km fra infrastruktur er høyest i åpent fjellterreng og lavest i skog (). I dette tilfellet er bruken av de høyereliggende delene av veinettet lav, hvorimot bruken av områdene rundt selve Porsangmoen og nærliggende baner er relativt høy. Våre målinger av reinens relative bruk er basert på tellinger i åpent terreng. Reinens bruk av skog nær veinettet i selve skytefeltet må derfor baseres på en vurdering av reduksjonen observert i fjellområdet i et år med lite aktivitet, sammen med observasjoner fra Forsvaret selv (Finnmark regiment 1999) og intervjuer av reieneierne (se del II). Forsvaret oppgir at det er generelt lite rein nær Porsangmoen, men unntak av enkelte streifdyr (antakelig bukk), noe som blir bekreftet av reieneierne.

Det er tatt utgangspunkt i følgende arealer:

Tabell 3. Arealer >3 km (80,3 km²) og <3 km (108,8 km²) fra infrastruktur (vei) i skytefeltet, samt tetthet av rein og prosent beregnet reduksjon i reintetthet som følge av forstyrrelse i på grunnlag av gjennomsnittlig tetthet for hver vegetasjonstype.

	Antall km ² < 3 km	Antall km ² > 3 km	Rein/ km ² < 3 km	Rein/ km ² > 3 km	% lavere bruk enn > 3 km
Skog	65,5	2,2	Antatt svært lav*	Ikke kjent**	Ikke kjent, betydelig
Myr	7,1	4,8	34,9 ± 27,7	178 ± 173	67
hei, eng	12,8	16,2	8,1 ± 4,1	5,0 ± 2,6	~0
rabbe	11,2	38,6	2,9 ± 2,5	16,8 ± 11,4	71
snøleie	5,2	15,5	0 ± 0	8,0 ± 7,5	50
spredt skog	7	3	0,9 ± 0,6	0 ± 0	~0
sum	108,8	80,3			
Myr, rabbe, snøleie kombinert	23,5	58,9			Ca. 60
Skog	72,5	5,5			Antatt høy
Annet	12,8	16,2			Ingen

* Uttalelser fra både Forsvaret og reindriften er sammenfallende og indikerer bare helt sporadiske forekomster av enkeltdyr, sannsynligvis bukk

** Tildels betydelige mengder rein om våren, på kjølige dager om sommeren og på høsten

Dette betyr at man må regne med en 60-90% redusert forekomst av rein i rundt 1/3 av skytefeltet (ca. 100 km²). På basis av satellittbildene kan det videre fastslås at dette i store trekk er viktige og relativt rike vegetasjonstyper sammenlignet med resten av distriktet.

6.2 Beregning av tapt beite og produksjonsgrunnlag

Beregningsgrunnlaget følger prinsippet med fastlegging av tapt beiteverdi etter føreheter per daa, som har vært benyttet av sakkynndige og rettssystemet siden 1960-tallet. Hvis man konservativt antar en gjennomsnittlig redusert bruk på 60% prosent av alle arealer innen 3 km fra veier i skytefeltet, men ikke fra terrengbaner, betyr dette at rundt

$$0,6 \times 100 \text{ km}^2 = 60 \text{ km}^2 ;$$

ikke lengre er tilgjengelig for reindriften. Ved en antatt gjennomsnittlig *nyttbar* beiteverdi på 8 føreheter/daa tilsvarer dette i alt 480.000 føreheter som ikke lengre er tilgjengelige hvert år. Av disse er 60% i skog. Antas det at reinen er tilstede i området i ca. 150 dager, og at reinen i snitt utnytter ca. 2,5 føreheter om dagen sommerstid, blir dette:

$$(480.000 \text{ fee/år}) / (150 \text{ dager/år}) / (2,5 \text{ fee/rein/dag}) = 1280 \text{ færre rein årlig som kan føres opp}$$

Gjennomsnittlig produksjon i distrikt 14A var i år 2000 (Reindriftsforvaltningen 2001) 7,5 kg pr. rein i vårflokk. Med en nåværende pris på 52,- kr/kg tilsvarer dette en årlig redusert mulighet for produksjon på

Flybombing vil ha minst konflikter i vinterhalvåret i området, samtidig som at det byr på de mest relativt øvelsesforhold, såsom mørke og dårlige værhold.

$$1.280 \times 7,5 \text{ kg} \times 52 \text{ kr/kg} = 499.200 \text{ kr årlig}$$

Ca. 40% av dette skyldes tap av fjellbeite, altså ca. 200.000 årlig. Skogens verdi som beite er da satt til kr ca. 300.000, under forutsetning av 150 beitedager. Man må imidlertid anta at skogen – i motsetning til fjellet – bare benyttes deler av sesongen på grunn av insektplager m.m. Med antatt rundt 75 beitedager i skog pr. år reduseres verdien for tapt skog med 50% til kr 150.000.

Samlet årlig erstatning blir da ca. kr. 350.000 per år for hele distriktet for permanente beitetap rundt infrastruktur. Omfattende luft-til-bakke eller større manøvrer sommerstid vil øke dette betydelig.

Dette tilsvarer i utgangspunktet en årlig erstatning på ca. **2,- kr/daa** skytefelt dersom en felles avtale om bruken utarbeides, og utgjør således kun få prosent av de erstatningsbeløp som blir gitt til for eksempel gårdbrukere ved ekspropriasjon av beiterettigheter, skog m.m. Til sammenligning vil en ren ekspropriasjon av hele området koste *atskillige hundre kr/daa* .

I tillegg vil en ekspropriasjon ikke løse fortsatte konflikter mellom reindriften og Forsvaret lokalt.

Erstatningen ligger i samme prisklasse som tidligere estimater. Dersom hele feltet skulle eksproprieres vil beiteverdien av hele arealet utgjøre et langt høyere beløp, da man da teoretisk vil miste all rett til beitebruk nå, gradvist eller i framtiden. I våre beregninger er det ikke inkludert beløp for merarbeid m.m. Dersom det utarbeides en felles avtale om erstatning bør dette vurderes nærmere.

7 Foreløpige vurderinger av skytefeltets konsekvenser for reindriften

Det kan fastslås at:

- 1)Reinen har redusert bruken av områdene innen ca. 3 km fra all infrastruktur i skytefeltet med 60-100%. Reduksjonen i bruk er lavest i fjellet og størst rundt selve Porsangmoen med tilhørende bebyggelse, veinett og skytebaner. Denne effekten kan svært vanskelig forandres i dagens situasjon, og bør erstattes økonomisk som en del av en avtale
- 2)Reinen kan benytte store deler av skytefeltet som ligger mer enn 3 km fra infrastruktur til periodevis beite, forutsatt et militært aktivitetsmønster slik det fremstod i 2001. Disse områdene er manøverområder, og kan med god planlegging sannsynligvis opprettholdes som reinbeite uten større konflikter. Dette kan ha gjensidige fordeler.
- 3)Selve skytingen og luft-til-bakke aktivitet (flybombing) har normalt kortvarig virkning på reinen. Med denne aktiviteten følger imidlertid som regel betydelig bakkeaktivitet og en del tekniske installasjoner (operasjonsposter (OP) m.m.). Dette kan resultere i unnvikelseeffekter hvis aktivitetene øker utover dagens nivå. Unnvikelseeffektene kan imidlertid minimaliseres betydelig ved å fjerne eller kamuflere flere uheldig beliggende operasjonsposter. Dette kan ha gjensidige fordeler.
- 4)Øvelsesaktivitet med operative spesialstyrker, mindre delinger og mer tilfeldig spredning kan ha svært begrenset effekt på reindriften bruk av området. Større øvelser sommerstid vedrører imidlertid arealer vel utenfor skytefeltet, og vil kunne skape betydelig forstyrrelseseffekter, skadevirkninger og merarbeid for reindriften. Forstyrrelseseffekten kan minimaliseres betraktelig gjennom innføring av flere ordninger skissert i eget kapittel, som kan bidra til fordeler for begge parter.
- 5)Offentlig ferdsel og ulovlig veibygging fra deler av veinettet etablert av Forsvaret men beliggende utenfor skytefeltet (og dermed utenfor Forsvarets kontroll) medfører økte permanente forstyrrelsesmomenter for både reindriften og Forsvaret.
- 6)Konflikten mellom reindriften og Forsvaret er ikke begrenset til biologiske forhold, men også til følelsesmessige og politiske forhold. Vi vil spesielt nevne a) Utilfredsstillende gjensidige ordninger for kommunikasjon; b) Bruk av fly og større aktiviteter i sommerhalvåret. Reindriften bruker bare området til vinterbeite i år med vanskelige snøforhold; og c) Manglende gjensidig gunstige avtaler om bruk og utvikling av feltet. Dette kan løses gjennom forhandlinger.

8 Forslag til diskusjonspunkter i utarbeidelse av mulig avtale mellom Forsvaret og Reinbeitedistrikt 14A for Hålkavárre/Porsangmoen

Sonderinger foretatt hos alle parter i saken har frembragt klare signaler om at en ren ekspropriasjon IKKE vil løse konfliktområdene mellom reindriften og Forsvaret lokalt. Et helt avgjørende moment for alle parter synes å være at det utarbeides en gjensidig gunstig og langsiktig avtale som kan sikre reindriften sine interesser og Forsvarets muligheter for utvikling og øvelsesbehov, så vel som Porsanger kommunes og statens interesser. Avgjørende for en gjensidig positiv sameksistens i området vil derfor avhenge av at alle parter vil kunne ha nytte av avtalen, og at en slik avtale vil sikre partenes muligheter for utvikling og framtidige sannsynlige behov. Vi mener at det her foreligger en unik og uvanlig mulighet for at dette kan løses gjennom forhandlinger på bakgrunn av helt ny informasjon og de foretatte sonderinger og undersøkelser i området. Eventuelle forhandlere for en avtale mellom reindriften og Forsvaret må merke seg at det eksisterer betydelige interne stridigheter mellom enkelte reineiere og siidaer i Reinbeitedistrikt 14A. Dette må kartlegges før forhandlinger, slik at en eventuell avtale med Forsvaret ikke strander på grunn av indre uenigheter. Vi anser ikke at stridighetene har en slik karakter at de umuliggjør utarbeidelsen av en avtale.

De anførte punkter kan være utgangspunktet for et mer direkte forslag som grunnlag for en forhandling i 2002, dersom Forsvaret og reindriften har interesse for dette. Det understrekes at dette UTELUKKENDE et resultat av en sondering hos partene som bør være UTGANGSPUNKT for nærmere forhandlinger og vurderinger.

- 1)I sonderinger med Forsvaret på alle nivåer av generalmajor T. Furuhovde og oberst J. E. Gransæter har det fra Forsvarets side fremkommet interesse for en nærmere vurdering av områdets potensiale i vinterhalvåret, inkludert ledertrening og øvinger med NATO-fly og NATO-spesialstyrker i et annet omfang enn i dag. Området er militært unikt på grunn av kort avstand til sjø, fjell, skog og flyplass, og har ekstreme natur- og klimaforhold samt mørketid. Disse foreløpige innspill fra Forsvaret har sentral betydning for at en mulig avtale for feltet skal kunne få det nødvendige langsiktige preg, og bør utredes nærmere.
- 2)Økt militær vinteraktivitet vil også være av interesse for det lokale næringsliv i Porsanger kommune.
- 3)Økt militær personell- og flyaktivitet i vinterhalvåret vil etter foretatte sonderinger kunne genereres i fullt samarbeid og gjensidig forståelse med reindriften og

Sametingets representanter dersom dette er en del av en helhetlig strategi, hvor man revurderer behovet for bruk av bombefly og større øvelser i sommerhalvåret. Dette bør utredes nærmere som en sentral del av forhandlingene.

- 4) Flybombing og større øvelser i sommerhalvåret skaper betydelige praktiske, miljømessige og følelsesmessige konflikter, og bør, som en del av en helhetlig strategi vurderes nærmere.
- 5) En rekke eksisterende observasjonsposter (OP'er) kan over tid medføre unnvikelseeffekter hos reinen, og bør fjernes eller kamufleres. Dette bør også være i Forsvarets interesse med tanke på å opprettholde området sine naturlige karakterer i øvelsessammenheng.
- 6) Opplæring innen eksisterende baner og nærliggende områder i sommerhalvåret vil etter stor sannsynlighet kunne opprettholdes dersom denne aktivitet konsentreres etter prinsippene i dagens militære mønster rundt den etablerte infrastrukturen, og at denne inngår som en del av en avtale med økonomisk kompensasjon til reindriften for tap av beiteområder innen 3 km fra slik infrastruktur.
- 7) Skytefeltet bør utvides litt på nordsiden (se figur) for å få full kontroll over hele Hålkavárveien (veistrekningen fra Porsangmoen til Hålkavárre). Veien bør stenges for all offentlig trafikk. Lokale kan uten større konflikter fortsatt benytte seg av hytter og fiskevann inntil eksisterende infrastruktur ellers i skytefeltet, da slike ligger innen 1-2 km fra veinettet nær basen. Forsvaret bør aktivt samarbeide med Statsskog i forbindelse med den private veibyggingen som springer ut fra Hålkavárveien.

- 8) Manøver- og flyaktivitet tidlig vår og sein høst, og i enkeltår på vinteren dersom reindriften er tilstede i området, bør styres gjennom en meldeordning der en representant fra distrikt 14A i øvingsperioden daglig skal være tilgjengelig på telefon mellom kl 0700 og 0800 før briefing av vingen og operative styrker. Reineieren skal da, når det er mulig, oppgi i hvilke områder reinen er konsentrert. Dette kan da legges inn som et uforutsigbart "Ops directive", og dermed med fordel utnyttes av både Forsvaret samtidig som man unngår uheldige konflikter med reindriften. Ordningen bør utredes og utprøves nærmere som en del av en helhetsløsning og avtale.

Den fremlagte skissen er et forslag til problemstillinger fremsatt av partene og sakkyndige selv. Av de sonderinger som er foretatt av NINA/NLH, generalmajor Furuhovde og av reineier Peer Gaup mener vi at det klart foreligger et helt unikt grunnlag for nærmere diskusjon og forhandlinger mellom partene, slik at en eventuell rettsak med ekspropriasjon kan unngås.

Omfattende flybombing i sommerhalvåret vil samtidig være kombinert med utsetting av FAC'er (Forward Air Controllers), samt mulige CJO's (Combined Joint Operations) og vil derfor kunne være til alvorlig hinder for reindriftens tradisjonelle bruk av området.

9 Referanser

- Andersen, R., Linnell, J. D. C. og Langvatn, R. 1996. Short term behavioural and physiological response of moose *Alces alces* to military disturbance in Norway. *Biological Conservation* 77: 169-176.
- Bradshaw, C. J. A., Boutin, S. og Hebert, D. M. 1997. Effects of petroleum exploration on woodland caribou in northeastern Alberta. *Journal of Wildlife Management* 61: 1127-1133.
- Bradshaw, C. J. A., Boutin, S. og Hebert, D. M. 1998. Energetic implications of disturbance caused by petroleum exploration to woodland caribou. *Canadian Journal of Zoology* 76: 1319-1324.
- Cameron, R. D., Reed, D. J., Dau, J. R. og Smith, W. T. 1992. Redistribution of calving caribou in response to oil field development on the Arctic Slope of Alaska. *Arctic* 45: 338-342.
- Finmark Regiment 1999. Notat fra skytefeltforvalter til regjeringsadvokaten av 26.5.1999.
- Forman, R. T. T. og Alexander, L. E. 1998. Roads and their major ecological effects. *Annual Review of Ecology and Systematics* 29: 207-231.
- Freddy, D. J., Bronaugh, W. M. og Fowler, M. C. 1986. Responses of mule deer to disturbance by persons afoot and snowmobiles. *Wildlife Society Bulletin* 14: 63-68.
- Harrington, F. H. og Veitch, A. M. 1991. Short-term impacts of low-level jet fighter training on caribou in Labrador. *Arctic* 44(4): 318-327.
- Harrington, F. H. og Veitch, A. M. 1992. Calving success of woodland caribou exposed to low-level jet fighter overflights. *Arctic* 45: 213-218.
- Helle, T. og Särkelä, M. 1993. The effects of outdoor recreation on range use by semi-domesticated reindeer. *Scandinavian Journal of Forest Research* 8: 123-133.
- Hålogaland Lagmannsrett 1985. Rettsbok av 1.2.1985. Reinbeitedistrikt 14a mot Staten ved Forsvarsdepartementet.
- Johansen, B. 2001. Diverse oppdaterte beregninger over vegetasjonsdekket i distrikt14A. NORUT Informasjonsteknologi AS.
- Karlsen, S. R., Johansen, B. og Høgda, K. A. 1996. Vegetasjonskartlegging og beitevurdering av reinbeitedistrikt 14A Spiertagaissa og Porsangmoen/Hålkavårre skyte- og øvingsfelt. NORUT Informasjonsteknologi AS, Tromsø.
- Krausman, P. R., Wallace, M. C., Hayes, C. L. og DeYoung, D. W. 1998. Effects of jet aircraft on mountain sheep. *Journal of Wildlife Management* 62: 1246-1254.
- Kuck, L., Hompland, G. L. og Merrill, E. H. 1985. Elk calf response to simulated mine disturbance in southeast Idaho. *Journal of Wildlife Management* 49: 751-757.
- MacArthur, R. A., Geist, V. og Johnston, R. H. 1982. Cardiac and behavioral responses of mountain sheep to human disturbance. *Journal of Wildlife Management* 46: 351-358.
- MacArthur, R. A., Johnston, R. H. og Geist, V. 1979. Factors influencing heart rate in free-ranging bighorn sheep: a physiological approach to the study of wildlife harassment. *Canadian Journal of Zoology* 57: 2010-2021.
- Maier, J. A. K., Murphy, S. M., White, R. G. og Smith, M. D. 1998. Responses of caribou to overflights by low-altitude jet aircraft. *Journal of Wildlife Management* 62: 752-766.
- Nellemann, C. og Cameron, R. D. 1996. Effects of petroleum development on terrain preferences of calving caribou. *Arctic* 49: 23-28.
- Nellemann, C. og Cameron, R. D. 1998. Cumulative impacts of an evolving oilfield complex on the distribution of calving caribou. *Canadian Journal of Zoology* 76: 1425-1430.
- Nellemann, C., Jordhøy, P., Støen, O.-G., and Strand, O. 2000. Cumulative impacts of tourist resorts on wild reindeer (*Rangifer tarandus tarandus*) during winter. *Arctic* 53: 9-17.
- Phillips, G. E. og Alldredge, A. W. 2000. Reproductive success of elk following disturbance by humans during calving season. *Journal of Wildlife Management* 64: 521-530.
- Smith, K. G., Ficht, E. J., Hobson, D., Sorensen, T. C. og Hervieux, D. 2000. Winter distribution of woodland caribou in relation to clear-cut logging in west-central Alberta. *Canadian Journal of Zoology* 78:1433-1440.
- Tyler, N. J. C. 1991. Short-term behavioural responses of Svalbard reindeer *Rangifer tarandus platyrhynchus* to direct provocation by a snowmobile. *Biological Conservation* 56: 179-194.
- Villmo, L. 1975. Beiteundersøkelse og utnyttingsplan. Distrikt 14A. Spiertagaissa. Rapport, 48 s.
- Vistnes, I. og Nellemann, C. 2001. Avoidance of cabins, roads, and power lines by reindeer during calving. *Journal of Wildlife Management* 65: 915-925.
- Vistnes, I., Nellemann, C., Jordhøy, P. og Strand, O. 2001. Wild reindeer: impacts of progressive infrastructure development on distribution and range use. *Polar Biology* 24: 531-537.
- Weisenberger, M. E., Krausman, P. R., Wallace, M. C., DeYoung, D. W. og Maughan, O. E. 1996. Effects of simulated jet aircraft noise on heart rate and behavior of desert ungulates. *Journal of Wildlife Management* 60: 52-61.
- White, R. G. 1983. Foraging patterns and their multiplier effects on productivity of northern ungulates. *Oikos* 40: 377-384.

10 Vedlegg

Reindriftens bruk av arealer innenfor reinbeitedistrikt 14A Apiertagaissa

Calbmelanrassa, Halkavarri og Munkavarri siidaområder

Reindriftsfaglig utvalg
Halkavarri/Porsangmoen
skytefelt

Aksomuotki den 02.10.01

Peer Gaup

Innhold

1.0 Forord	21	3.4 Tekniske anlegg	28
1.1 Kort historisk bruk	22	3.4.1 Arbeidsgjerder/trøer	28
2.0 Calbmelanrássasiida	22	3.4.2 Gjerder	28
2.0.1 Siidaens vinterbeiteområder innenfor		3.4.3 Beitehager	28
distrikt 17/18	22	3.5 Annet	28
2.0.2 Siidaens flytteleier innenfor distrikt 17		3.5.1 Hálkavárri/Porsangermoen skyte- og	
og innenfor distrikt 14 A	22	øvingsfeltene	28
2.1 Siidagrenser innenfor distrikt 14 A	23	3.5.2 Privatrettslig avtale	28
2.2 Siidaens driftsmønster innenfor distrikt 14 A	23	4.0 Munkavári siida	29
2.2.1 Kalvingsland	23	4.0.1 Siidaens vinterbeiteområder innenfor	
2.2.2 Luftingsområder	23	distrikt 17/18	29
2.2.3 Brunstområder	23	4.0.2 Siidaens flytteleier innenfor distrikt 17	
2.2.4 Spesielle områder for okserein	23	og innenfor distrikt 14 A	29
2.2.5 Oppsamlingsområder	23	4.1 Siidagrenser innenfor distrikt 14 A	29
2.3 Spesielle områder og steder	24	4.2 Siidaens driftsmønster innenfor distrikt 14 A	29
2.3.1 Silfarvárri - helligfjell	24	4.2.1 Kalvingsland	30
2.3.2 Områder for bruk under ekstreme		4.2.2 Luftingsområder	30
vanskelige snøforhold (nødsområder)	24	4.2.3 Brunstområder	30
2.4 Tekniske anlegg	24	4.2.4 Spesielle områder for okserein	30
2.4.1 Arbeidsgjerder/trøer	24	4.2.5 Oppsamlingsområder	30
2.4.2 Gjerder	24	4.3 Spesielle områder og steder	31
2.4.3 Beitehager	24	4.3.1 Nilpaluokta – Hálkagubben - helligområde	31
2.5 Annet	25	4.3.2 Guodohanjávri - kulturminner	31
2.5.1 Konsekvenser for siidaen	25	4.3.3 Sirena_gorsa - helligområde	31
2.5.2 Sedvanerettslig bruk av områder	25	4.3.4 Gaggasiedga – kulturminne- og	
3.0 Hálkavári siida	25	bruksområde	31
3.0.1 Siidaens vinterbeiteområder innenfor		4.3.5 Van_johka - kulturminner	31
distrikt 17/18	25	4.3.6 Joksajávrrit og Joksavuovddit -	
3.0.2 Siidaens flytteleier innenfor distrikt 17/18	25	kulturminner og helligområder	31
3.1 Siidagrenser innenfor distrikt 14 A	26	4.3.7 Områder for bruk under ekstreme	
3.2 Siidaens driftsmønster innenfor distrikt 14 A	26	vanskelige snøforhold (nødsområder)	31
3.2.1 Kalvingsland	27	4.4 Tekniske anlegg	31
3.2.2 Luftingsområder	27	4.4.1 Arbeidsgjerder/trøer	32
3.2.3 Brunstområder	27	4.4.2 Gjerder	32
3.2.4 Oppsamlingsområder	27	4.4.3 Beitehager	32
3.3 Spesielle områder og steder	27	4.5 Njarggahuos	32
3.3.1 Guodohanjávri - kulturminner	27	4.6 Annet	
3.3.2 Vansjohka -kulturminner	27	4.6.1 Privatrettslig avtale	32
3.3.3 Områder for bruk under ekstreme		4.6.2 Høyesterettsdom	32
vanskelige snøforhold (nødsområder)	27	4.6.3 Sedvanerettslig bruk av områder	32
		4.6.4 Full konsekvensutredning (KU)	32

1.0 Forord

FBT (Forsvarets Bygningstjeneste) utnevnte den 10. januar 2001 et reindriftsfaglig utvalg med navnet Hålkavárri-/Porsangermoen reindriftsfaglig utvalg. Utvalget består av tre personer, hvor undertegnede er en blant dem. Et av punktene i mandatet er å beskrive dagens bruksmønster i reindriften innenfor reinbeitedistrikt 14 A Spiertagaissa.

Det er ikke lagt opp til en fullstendig konsekvensutredning men til en del-utredning. Dette bl.a. fordi vårt arbeid skal overleveres FBT 12. desember 2001.

Undertegnede er den blant utvalgsmedlemmene som behersker samisk og som har brukt samisk i innsamlingsarbeidet. Innsamlingsarbeidet har bestått i å beskrive og tegne ned på kart dagens bruksmønster i reindriften innenfor reinbeitedistriktet. Innsamlingsarbeidet har foregått på siida-nivå. Dette fordi beiteområdene fra gammelt av er fordelt på siida-nivå. En siida er en gruppe reineiere som organiserer arbeidet med reinen sammen, selv om hvert medlem av siidaen har personlig eiendomsrett til sin rein. Siidaens sammensetning kan veksle mellom sommer og vinter.

Alle siidaer har selv tegnet inn sine siidagrenser (områder) og bruksområder på kartet. Disse to nevnte områder er ikke det samme. Dages siidagrenser kan oppfattes som avtalegrenser mellom siidaene, mens bruksområdene går ut over egne grenser.

Reinbeitedistrikt 14 A har et eget militærutvalg som er valgt av og blant reindriftsutøvere i distriktet for å ta seg av alle saker vedrørende Halkavarri/Porsangermoen skyte- og øvingsfelt. Utvalget ble oppnevnt i 1994 og består av:

- Samuel John N.Anti, telefon 78 46 70 36
- Anne Kirsten K. Eira, telefon 78 46 67 86
- Aslak Eira, telefon 78 46 67 61

Det er blitt avholdt følgende møter med distriktets militærutvalg:

- 31. januar 2001, Karasjok
- 21. mai 2001, Karasjok
- 22. mai 2001, Karasjok på reindriftskontoret for Øst-Finnmark

Jeg fikk god informasjon og mange råd av distriktets militærutvalg. Når innsamlingen skulle gjøres på siida-nivå, foreslo utvalget følgende personer fra hver siida som kontaktperson:

Calbmelanrassa siida: Petter John Utsi, telefon 41 64 41 22
 Halkavarri siida: Piera John Anti, telefon 78 46 63 91
 Munkavarri siida: Kjell Magne Eira, telefon 95 27 14 03

Det er blitt avholdt følgende møter med siidaene:

- 22. mai 2001, Karasjok med Halkavarri siida
- 28. mai 2001, Karasjok med Calbmelanrassa siida
- 29. mai 2001, Porsangermoen med Calbmelanrassa siida
- 30 mai 2001, Karasjok med Halkavarri siida
- 30 mai 2001, Karasjok med Munkavarri siida
- 18 september 2001, Corvosroodus med Munkavarri siida
- 20 september 2001, Karasjok med Halkavarri siida

Foruten siida-representanter har jeg også fått informasjon fra reindriftsforvaltningen i Øst-Finnmark og av andre medlemmer i reinbeitedistriktet.

Undertegnede har også vært på befarings- og øvingsfelt under to av i alt fire befaringsdager 17. – 20. september 2001. På samme turen ble også tilstøtende områder på nord- og sørsiden av skyte- og øvingsfeltene sett på i forhold til hvordan områdene er egnet som reinbruksarealer. Under alle dagene møtte jeg distriktets reindriftsutøvere. Jeg var også heldig og fikk overvære en dag med rein i trøa ved Corvosrohtu den 17. september. Det var Munkavarri siida som hadde rein i gjerde for slakting. (Mer om dette under punkt 4.2.)

I reindriftssammenheng og også under dette arbeidet har det ikke vært mulig å operere med datoer for de forskjellige arbeidsoppgavene. Dette skyldes blant annet at årstidene kan variere med 3 til 5 uker fra år til år og at reinen følger variasjonene i årstidene. Under dette arbeidet har man forsøkt å framstille en gjennomsnittlig bruk av områdene for de siste 3-5 årene, med unntak for ekstremt dårlige vintre. Man har ikke beskrevet eller kartfestet de årlige variasjonene i bruken av siida-områdene. Dette bør beskrives i en eventuelt større utredning.

Reindriftsforvaltningen i Øst-Finnmark har skaffet relevante dokumenter og kartmateriale. Distriktets arealbrukskart er brukt som grunnlagsmateriale, og siidaene har gjort sine inntegninger og anmerkninger på disse.

Reinbeitedistrikt 14 A er et sommerbeitedistrikt på 1997 km². Høyest reintall er fastsatt til 5500 rein. Beitetiden er fastsatt fra 1. april til 15. november. Distriktet hadde pr. 31.03.01 3986 rein og 25 driftsenheter.

Undertegnede har hatt løpende kontakt med siidaens representanter og med distriktets militærutvalg, også over telefon, under hele arbeidet med rapporten.

Oversettelsen til norsk er gjort fra den samiske utgaven som også bør forstås som grunnskrivet. Samiske navn og stedsnavn i den norske utgaven ikke riktig skrevet p.g.a. dataprogrammet (aksenter mangler). Til den skriftlige delen hører det to kart for hver siida, det vil si til sammen 6 kart. Kartene og den skriftlige delen utfyller hverandre og må brukes sammen.

VEDLEGG: Kart 1 og 2; Calbmelanrassa siida
Kart 3 og 4; Halkavari siida
Kart 5 og 6; Munkavari siida

1.1 Kort historisk beskrivelse

Reinbeitedistrikt 14 A ble brukt felles av de daværende siidaer inntil slutten av 1960-tallet. Det vil si at det ikke eksisterte noen avtalegrenser mellom siidaene. De nåværende siidagrensene ble først opprettet på begynnelsen av 1980-tallet med egne avtaler i form av godkjenning av sperregjerder. Avtalene er derfor mindre enn tyve år gamle.

Personene som i dag tilhører Calbmelanrassa og Munkavari siidaer var i distriktet før opprettelsen av Porsangermoen leir med Porsangermoen og Halkavari skyte- og øvingsfelt. Personene som i dag tilhører Halkavari siida kom til distriktet etter opprettelsen av de overfornevnte militære anlegg.

2.0 Calbmelanrassasiida

Calbmelanrassa siida sitt avtaleområde ligger i den nordre delen av reinbeitedistrikt 14 A, og er det minste avtaleområdet av de tre i distriktet (vedlegg 1). Området ligger ikke innenfor Halkavari/Porsangermoen skyte- og øvingsfelt, men arealene innenfor skyte- og øvingsfeltet blir brukt av siidaen til tider av året.

Deler av dette siidaområdet blir også brukt av Halkavari siida om høsten.

Siidaen hadde pr. 31.03.01 198 rein (5.0 % av det totale reintallet i distriktet), og 7 driftsenheter (28 % av det totale antallet i distriktet).

2.0.1 Siidaens vinterbeiteområder innenfor distrikt 17/18

Hovedskillingen på høsten foretas ved Savkadas reinskilleanlegg innenfor distrikt 17. Herfra returnerer siidaflokken igjen nordover til vinterbeitene.

Siidaen består av en vintergruppe. Vinterbeitene ligger innenfor distrikt 17. Grensen går fra Idjavri og nordover rundt Stuora Gallovari. Den østlige grensen går på vestsiden av Geadgejavri og nordover til Geadge-vaddavari og til Luostojohkas sørligste punkt. Den vestre grensen går fra Idjavri nordvestover til Caddjehokka og ned denne elven til Gaggjavri.

Vinterbeitene ligger også innenfor distrikt 14 A fra Luostojohka til østsiden av Gagganjunnai og videre nordøstover til Maggagalguoavi. Herfra går den nordvestover til sørsiden av Halkavari, videre nordover på vestsiden av fjellene Cakkalvari, Guollerassa og Caskilvari og helt til Caskiljohka. Hele området på vestsiden av den beskrevne linje, innenfor distrikt 14 A, er vinterbeiter (bruksområder) for siidaen.

En av gruppene til Halkavari siida bruker de samme områdene som nevnt overfor som vinterbeiter for sine rein.

2.0.2 Siidas flytteleier innenfor distrikt 17 og 14 A

Etter hovedskillingen returnerer siidaen til vinterbeitelandet for så å foreta flytting ved beiting nordover. Tidspunkt for flytting påvirkes av beite-, vær- og vindforhold og andre behov. Reinen trekker gradvis nordover og inn i distrikt 14 A ved Luostejohka sørligste punkt. Herfra og nordover går reinen enten av seg selv eller ved flytting; alt etter beiteforhold og etter årlige variasjoner. Reinen går enten gjennom Munkavari siidaområde eller lengere mot øst gjennom

Halkavarri siidaområde. Dette kan de gjøre fordi de er den første av de tre siidaene som ankommer distrikt 14 A om vårvinteren.

2.1 Siidagrenser innenfor distrikt 14 A

I 1934 ble distriktsgrensene fastsatt. Dette siida-området ble lagt inn under distrikt 14, og i 1963 under distrikt 14 A. Når myndighetene etter denne oppdelingen bestemte seg for å sette inn flere rein (og folk) i distriktet, ble det tilsvarende større behov for å kartlegge hvilke arealer som tilhørte de forskjellige gruppene. Siidaene bestemte seg for å gjøre en avtale om grensene av arealene, og dette ble blant annet gjort i form av oppsetting av nye gjerder. Avtalegrensene framsto derfor som privatrettslige avtalegrenser fastsatt mellom alle de tre siidaene.

Dagens siidagrense starter fra Porsangerfjoden ved Bannjarga og går opp langs Cahppirjohka til Luovannojoaski og Doaresjohka. Herfra går den rett sør til Uhcca Suolojavri og Stuora Suolojavri. Herfra går den igjen rett sør til Rakkasjohka og ned denne elva til Bissojohka. Fra Bissojohka går den om lag to kilometer østover for så å gå parallelt med Bissojohka til Aldaravzzi. Herfra går den rett øst over Vuotnabahtskaiddi til Reatkajohki og ned denne elva til distriktsgrensen. Herfra går den langs distriktsgrensen nordover til utgangspunktet.

2.2 Siidaens driftsmønster innenfor distrikt 14 A

Gruppen/siidaen kommer til sine siidaområder før kalving. Flyttingen beskrives under punkt 2.0.2. Dersom det er ekstreme dårlige vinterbeiteforhold på vinterbeitene slipper reiene flokkene sine inn i den sørvestlige delen av distrikt 14 A. Det vil si innenfor skyte- og øvingsfeltene og innenfor områdene til siidaene Halkavarri og Munkavarri. Her kan reinen gå mer spredd under beiting. Når de to andre siidaene nærmer seg sine områder foretas det samling og utdriving av reinen til egne områder lengre nord. Flytteleiene er de samme da som ved normale driftsår.

Innenfor eget siidaområde slippes reinen igjen mer fri for kalving. Under kalvingsperioden og helt til mesteparten av snøen er bort har siidaen vaktuer.

Reinen holdes innenfor egne områder under hele den fastsatt perioden 01.04 - 15.11, dersom sammenblandingen med Halkavarri siida ikke skjer. Dersom det skjer vil også Halkavarris områder være i bruk eller vise versa.

På høsten samles reinen for slakting ved Njukcajohka (Svanebekken) rundt midten av september. Sammenblanding med

Halkavarri siida har vært vanlig de siste årene. Etter slaktingen trekker reinen igjen sørover og videre inn i distrikt 17.

2.2.1 Kalvingsland

Lavereliggende områder innenfor siidagrensene brukes til kalvingsland. Bissojoka dalføre fra Silfarvarri og sørover er et godt kalvingsområde. På kartet er hele kalvingslandet inntegnet.

Periode: april – juni.

2.2.2 Luftingsområder

Luftingsområdene er de høyesteliggende områdene innenfor siidagrensene. På kartet er disse områder nedtegnet.

Periode: juni, juli og august.

2.2.3 Paringsland

Paringslandet ligger i den sørlige delen av siidaområdet. Dersom siidaen er sammenblandet med Halkavarri vil også deres områder samt områdene sørover inn i distrikt 17 være i bruk under paringen. (Se under Halkavarri 3.2.3) Hovedskillingen vil ført skje sent på høsten og innenfor distrikt 17 ved Savkadas trøe.

Periode: september og oktober.

2.2.4 Spesielle områder for okserein

Okserein søker som regel til andre områder enn simler på våren under kalving og om høsten. Dessuten er noen områder mer tiltrekkende for okserein enn andre områder. Spesielle områder for okserein finnes langs Bissojohka fra Sifvarri og sørover.

Periode: april, mai, juni, august, september og oktober.

2.2.5 Oppsamlingsområder

Samling av rein skjer i hele siidaområdet, alt etter behov. Dessuten må det foretas samling innenfor siidaområdene til Munkavarri og Halkavarri når egen (Calbmelanrassa) rein befinner seg her blant annet tidlig på våren og ellers dersom det har skjedd sammenblanding.

Periode: februar, mars, april, mai, juni, september, oktober og november.

2.3 Spesielle områder og steder

Innenfor de fleste samiske siidaområder (reinbeitedistrikter) finnes det spesielle steder eller områder til bruk for både folk og rein. Slike områder eller steder kan være offerplasser, hellige fjell, elver, berg, skoger, sletter eller andre lignende naturområder som folk mer eller mindre også bruker i dag. De nevnte områdene trenger nødvendigvis ikke å være de samme som kulturminneplasser.

Dessuten finnes det også spesielle områder og steder for rein hvor reinen naturlig trekker til eller ved. Slike områder er trekkeier, hvor reinen samles av seg selv, og områder der bare okserein samles. Buorggosbaikkitt er områder som folk fysisk holder reinen borte fra over en viss periode av året eller over år, for så å bruke områdene ved spesielle anledninger. Uten slike områder kan det bli vanskelig å drive en forsvarlig reindrift i områdene.

Periode: barmarksperioden.

Nedenfor nevnes slike områder innenfor denne siidaen, 2.3.1 - 2.3.2.

2.3.1 Sifvarri (helligfjell)

Et helligfjell for reindriftsutøvere i siidaen.

2.3.2 Områder for bruk under ekstreme vanskelig snøforhold (nødsområder)

Dette finnes enkelte områder, nødsområder, der reinen vil kunne overleve dersom snøforhold på vinteren eller mot våren gjør beiteforholdene ekstremt vanskelige. Slike sammenhengende og store områder er sjeldent å finne i dagens reinbeitedistrikter i Finnmark.

Nødsområder kan i korthet beskrives slik: Et sted der topografien, skog og omkringliggende fjellformasjoner i samspill med vær-, vind- og nedbørsforhold gjør at snøen ikke blir liggende lenge og slik til at beitene ikke låses. Det er ofte slik ved vanskelige snøforhold på andre steder at reinen kan stryke med eller blir helt utmagert.

I distrikt 14A finnes det et slikt område. Området kan sies å være unikt siden den er forholdsvis stort og sammenhengende. Områder strekker seg fra Skoganvarri i sør til Lakselv i nord, og ligger innenfor Munkavarri- og Halkavarri siidaområder. Området ligger også innenfor de to militære skyte- og øvingsfeltene.

Alle de tre siidaene sier det samme om området og alle sier at de bruker området til dette formålet under ekstreme

snøforhold. Fellesbruken av området er ikke beskrevet, blant annet fordi den er forskjellig fra år til år.

Periode: februar, mars, april og mai.

2.4 Tekniske anlegg

Siidaen har gjerder, beitehager og trøer. Dersom sperregjerdet til siidaen, som står på siidagrensen mot Halkavarri, hadde vært i funksjon, hadde denne også kommet Halkavarsiida til gode.

Siidaens reieiere hadde pr. 31.03.01 6 snøscooter og 2 motorsykler i bruk for reindriften (disse er private kjøretøyer). Antall kjøretøy kan variere gjennom året.

2.4.1 Arbeidsgjerder/trøer

Siidaen har følgende trøer:

- Toppen trøe som ligger på nordsiden av Cahppirjohka; brukes til slaktegjerde i september.
- Doaresleaksa trøe som ligger på siidagrensen mot Munkavarri; brukes til kalvemerkingen i juni.
- Njukcajohka trøe hører til Halkavarri siida, men brukes også av Calbmalanrassa siida i september.

2.4.2 Gjerder

Grensegjerdet mellom siidaen og Munkavarri starter, jfr. punkt 2.1, fra grensegjerdet mot Munkavarri ved Rakkasjohka, og går østover langs denne elva til Bissojohka. Videre går det over denne elva i retning øst-sørøst omlag 2 km, for så å dreie 90 grader nordover parallelt med Bissojohka til Alttaravzi. Fra denne avzi går gjerdet rett øst over Vuodnabahtskaide til Reatkajoohki og slutter her. Dette gjerdet er nå mer eller mindre ute av bruk.

Periode: mai, juni, juli, august, september og oktober.

2.4.3 Beitehager

Beitehagen på nordsiden av Cahppirjohka står i forbindelse med trøa ved samme plassen. Hagen er om lag ___ km lang, og brukes i september.

Beitehage som er ved Njukcajohka er i bruk i forbindelse med trøa på samme plassen. Hagen er om lag ___ km og brukes i september. Hagen tilhører Halkavarri siida.

2.5 Annet

2.5.1 Konsekvenser for Calbmelanrassa siida

Hammerfest herredretts dom av 16. august 1982 har vært starten på å føre siidaens reindrift mot det negative. Siidaens representanter hadde da en annen advokat enn distriktet for øvrig, og hadde dermed et annet syn på saken. De påfølgende dommene (lagmannsretten og høyesterett) fulgte opp herredsrettsdommen og forsterket etter siidaens syn de negative konsekvensene for siidaen. Dette må etter siidaens syn rettes opp før et endelig beslutning blir tatt i forhold til skytefeltet.

2.5.2 Siidaens sedvanerettslige bruk av de nåværende militære områder

Siidaens sedvanerettslige bruk av områdene innenfor og utenfor skyte- og øvingsfeltene er ikke anerkjent og stadfestet. En slik stadfestelse må, etter siidaens syn, gjøres før en endelig avgjørelse blir tatt i forhold til reindriftens bruk av skytefeltet, forutsatt at Forsvaret fortsatt skal være i området.

3.0 Halkavarisiida

Halkavari siida sitt avtaleområdet ligger i den østlige og sørøstlige delen av distriktet (vedlegg 2). Siidaområde ligger innenfor Halkavarri/Porsangermoen skyte- og øvingsfelt. Siidaområdet er det største i areal av de tre områdene i distriktet. Siidaområdet blir brukt av både Calbmelanrassa og Munkavari under deres flytting til og fra sine områder om våren og høsten. For Munkavarris del er det her snakk om den sørvestligste delen av siidaområdet fra Luostejohkas sørligste punkt og nord-nordvestover. I tillegg bruker Munkavari den delen av avtaleområdet som ligger innefor deres eksisterende gjerde. Det er her snakk om den delen av området som før lå på sørsiden av den gamle avtalegrensen fra Vuolitjavri og rett østover på sørsiden av Russujavri til Gaggajohki.

Ved sammenblanding med Calbmelanrassa siida blir det foretatt et sambruk av siidaområdet fra det tidspunktet sammenblandingen har skjedd.

Halkavarri siida hadde pr. 31.03.01 2121 rein (53,2 % av reintallet til distriktet) og 11 driftsenheter.

3.0.1 Siidaens vinterbeiteland innenfor distrikt 17/18 og innenfor distrikt 14 A

Distriktet har sin hovedskilling ved Savkadas hovedskilleanlegg på nordsiden av tettstedet Karasjok. Siidaen har sine vinterbeiter innenfor distrikt 17 og 18. Siidaen skiller i tre grupper under vinteren. To av gruppene, som heter Asuorbuollansiida, flytter sørover til distrikt 18 og beiter i Anarjohka. Den andre gruppen heter Jeagelvarsiida og beiter like på sørsiden av tettstedet Karasjohka. Gruppene har sine flytteveier over elva Karasjohka på østsiden av bygda.

Den tredje gruppen flytter nordover fra hovedskilleanlegget og blir værende i distrikt 17 og innenfor distrikt 14 A om vinteren. Gruppen består av én reieneier, og beiter i de samme områdene under vinteren og våren som Calbmelanrassa siida. Det hender at gruppen blir sammenblandet med Calbmelanrassa siida utpå senvinteren eller våren. De beiter da sammen og flytter sammen nordover inn i distriktet og videre inn i siidaområdet til Calbmelanrassa. (jfr. 2.0.1).

3.0.2 Siidaens flytteleier innenfor distrikt 17 og innenfor distrikt 14 A

Gruppene foretar flytting nordover på våren omtrent i rett linje ved passering av Karasjohka på nedsiden av tettstedet Karasjok. Flyttetiden mellom Karasjohka og den sørlige grensen til distrikt 14 A er avhengig av vær-, vind- og bei-

teforhold og i hvor godt hold reinen er. Når det er normale beiteforhold går flyttingen fortere. Gruppene passerer Nieidaluoppal, hvor reineiere til siidaen har sine sommerhytter, og fortsetter videre nordover inn i distrikt 14 A ved Jorbasuoideoaive mot Vansjohka.

Dersom det er dårlige beiteforhold flytter man lengre mot vest og ankommer den sørlige grensen av distrikt 14 A ved Luostejohmohki. Herfra flytter man nordøstover. Det er flere grunner til dette, men hovedsakelig skyldes det bedre beiteforhold her. Fra Luostejohka og nordover er det som oftest beiteårene som bestemmer hvor reinen går og hvor raskt. Dersom reinen går i feil retning må de selvfølgelig gjetes i riktig retning, men reineierne lar normalt reinen trekke i sin egen tempo dersom retningen er riktig. Dette gjelder alle siidaer.

3.1 Siidagrenser innenfor distrikt 14 A

I 1934 ble distriktsgrensene fastsatt. Dette siida-området ble lagt inn under distrikt 14, og i 1963 under distrikt 14 A. Når myndighetene etter denne oppdelingen bestemte seg for å sette inn flere rein (og folk) i distriktet, ble det tilsvarende større behov for å kartlegge hvilke arealer som tilhørte de forskjellige gruppene. Siidaene bestemte seg for å gjøre en avtale om grensene av arealene, og dette ble blant annet gjort i form av oppsetting av nye gjerder. Avtalegrensene framsto derfor som privatrettslige avtalegrenser fastsatt mellom alle de tre siidaene.

Dagens avtalegrense for siiden går fra Stuojohka, opp langs Reatkajohka og til Vuotnabahtskaidi. Herfra går den i rett linje vestover over Vuotnabahtskaidi til Altaravzi. Fra denne avzi går den sørvestover på nordsiden av Suolgotoaivi og dreier rett mot Bissojohka ved Rakkasjohka. Fra Rakkasjohkas utløp går den opp denne elva til Munkavarisiidas grense ved denne elva. Fra denne elva og sørover går den langs grensegjerdet mot Munkavarri til Gaggajohki.

Fra Gaggajohka og vestover var det før et grensegjerde mot Munkavarisiida. Denne er nå nedlagt, men avtalegrensen går fra Gaggajohka i rett linje vestover, langs nordsiden av Russujavri og videre over Brakkavarri til Vuolitjavri. Hele distriktet på sørsiden av den beskrevne grensen er avtaleområde til Halkavarri siida. Munkavarri bruker dette område som sitt beiteland. Det er her snakk om den delen av dette området som er inngjerdt av Munkavarri siida. Sørvest fra Gaggajohka går grensen over Stuora Gagga til Gakkaluokta.

3.2 Siidaens driftsmønster innenfor distrikt 14 A

Gruppene ankommer kalvingslandet før kalvingen. Flyttingen er beskrevet under punkt 3.0.2.

Dersom det er ekstremt dårlige snøforhold på vinter- og vårbeiteårene i distrikt 17/18 er gruppene tvunget til å flytte nordover inn i distriktet før fastsatt beiteåret (15.04 – 01.11). Flytteleiene er de samme da som ved normale beiteårene. Innenfor distriktet er det da bare reinen selv som bestemmer hvor den finner føde (jfr. punkt 3.3.3).

Ved normale beiteårene holdes reinen innenfor siidagrensene under den fastsatt beiteåret. Det opprettes vaktuer fra ankomsten og vaktperioden varer til ut kalvingsperioden rundt Sankthans-tider. Rundt Sankthans foretas det kalvemerking ved trøene på høyfjellet hvor reinen da er på grunn av varmen (jfr. punkt 3.4.1). Normalt stopper reinen selv på sine tradisjonelle beiteområder både under og etter kalvingen.

Når siidaen ikke har sperregjerde verken på sør- eller østsiden hender det at reinen trekker ut av sine områder og inn i distriktene 12 og 17 (jfr. melding om reindrift 1988 og 1989).

Når høysommeren kommer søker reinen seg til luftingsområdene blant annet på grunn av insektplagen. Her oppholder den seg mer eller mindre til det begynner å bli kjøligere i været i august måned. Etter at varmen har gitt seg søker reinen igjen til lavereliggende områder hvor det finnes bedre beiter.

Dersom reinen på grunn av værforhold søker ut av siidaområdet, settes det av ressurser til de områdene for å avverge sammenblanding. Siden det ikke er sperregjerdet på sørgrensen av distriktet, kan det hende at enkelte småflokker her trekker ut av distriktet og inn i distrikt 17 før lovlig beiteåret som er fastsatt til 01.09 - 01.06.

I september måned begynner siidaen med samling. Reinen samles fra sør og nordover til Svanebekken trøe, innenfor egne områder og innenfor Calbmelanrassa siidaområde. Det vil med andre ord si at denne siidaen bruker den delen av Calbmelanrassa siidaområde som naturlig faller inn under nedsalgsfeltet for bruk av Svanebekken trøe. Ved Svanebekken trøe foretas det slaktning og resten av kalvemerkingen. Herfra slippes reinen igjen sørover, og reinen trekker av seg selv til paringslandet i sørenden av siidaområdet på østsiden av Luostejohka, og også ut av distrikt 14 A og inn i distrikt 17.

3.2.1 Kalvingsland

Kalvingslandet ligger innenfor siidaområdet. På vedlagt siidakart er hele kalvingslandet tatt med. Den vestre grensen for dette området går fra nordenden av Gaggajavri, nordøstover til Stuora Gagga, videre øst til opp under Halkavarri og videre østover.

Periode: april, mai, juni

3.2.2 Luftingsområder

Luftingsområder er alle de høyestliggende fjell innenfor siidaområdet. Reinenes behov for å trekke til disse fjellene vil variere med hvor varm sommeren blir. Bruk av luftingsområdene er også avhengig av hvor reinen står når det blir varmt i været.

På vedlagt siidakart er luftingsområder tatt med.

Periode: juni, juli, august

3.2.3 Paringsland

Paringslandet ligger i den sørøstlige delen av siidaområde samt innenfor distrikt 17. Områdene strekker seg fra sør-enden av Govdavuopmi (distrikt 17) og nordover til Vansjohka i nord (distrikt 14 A). Den vestre grensen går fra Vansjohkas utløp, langs Luostejohka til Cuolbmajohkas utløp og herfra rett sørover. Den østlige grensen variere noe årlig etter forholdene. Det opprettes vaktuker fra midten av august til ut paringsperioden.

Periode: august, september, oktober

3.2.4 Oppsamlingsområder

Reinen blir samlet over hele siidaområdet og også innenfor distrikt 17, alt etter hvor reinen befinner seg under tidspunktet når samlingen starter.

- Ridugaissa trøe: Reinen samles fra Stuora Gagga til Luostejohki og etter denne til
- Guollerassi
- Njukajoga trøe: Reinen samles fra beitehagen tilknyttet trøa ved Njuocajohka
- Gearesoaivi trøe: Reinen samles mellom Vasaroaivi og Luostejohka og til Gaggajavri
- Leavssaruvca trøe: Reinen samles mellom Vasaroaivi og Luostejohka og til Gaggajavri

Periode: juni, september, oktober, november

3.3 Spesielle områder og steder

Innenfor de fleste samiske siidaområder (reinbeitedistrikter) finnes det spesielle steder eller områder til bruk for både folk og rein. Slike områder eller steder kan være offerplasser, hellige fjell, elver, berg, skoger, sletter eller andre lignende naturområder som folk mer eller mindre også bruker i dag. De nevnte områdene trenger nødvendigvis ikke å være de samme som kulturminneplasser.

Dessuten finnes det også spesielle områder og steder for rein hvor reinen naturlig trekker til eller ved. Slike områder er trekkleier, hvor reinen samles av seg selv, og områder der bare okserein samles. Buorggosbaikkitt er områder som folk fysisk holder reinen borte fra over en viss periode av året eller over år, for så å bruke områdene ved spesielle anledninger. Uten slike områder kan det bli vanskelig å drive en forsvarlig reindrift i områdene.

Nedenfor nevnes slike områder innenfor denne siidaen fra punkt 3.3.1 - 3.3.3.

3.3.1 Guodohanjavri – kulturminneplass

Det finnes et steingjerde i området fra gammel tid av.

3.3.2 Vansjohka – kulturminneplass

Gammel boplass.

3.3.3 Områder for bruk under ekstremt vanskelige snøforhold (nødsområder)

Dette finnes enkelte områder, nødsområder, der reinen vil kunne overleve dersom snøforhold på vinteren eller mot våren gjør beiteforholdene ekstremt vanskelige. Slike sammenhengende og store områder er sjeldent å finne i dagens reinbeitedistrikter i Finnmark.

Nødsområder kan i korthet beskrives slik: Et sted der topografien, skog og omkringliggende fjellformasjoner i samspill med vær-, vind- og nedbørsforhold gjør at snøen ikke blir liggende lenge og slik til at beitene ikke låses. Det er ofte slik ved vanskelige snøforhold på andre steder at reinen kan stryke med eller blir helt utmagert.

I distrikt 14A finnes det et slike område. Området kan sies å være unikt siden den er forholdsvis stort og sammenhengende. Området strekker seg fra Skoganvarri i sør til Lakselv i nord, og ligger innenfor Munkavarri- og Halkavarri siidaområder. Området ligger også innenfor de to militære skyte- og øvingsfeltene.

Alle de tre siidaene sier det samme om området og alle sier at de bruker området til dette formålet under ekstreme snøforhold. Fellesbruken av området er ikke beskrevet, blant annet fordi den er forskjellig fra år til år.

Periode: februar, mars, april og mai.

3.4 Tekniske anlegg

Siidaen har beitehager og trøer. Siidaen har ikke egen gjerdene som sperrer eller skiller rein fra de andre siidaene. Derimot kommer gjerdene til de to andre siidaene denne siidaen til gode. Reineierne har 7 private hytter ved Nieidaluoppal, like sør for distriktsgrensen innenfor distrikt 17. Dessuten hadde reineiere pr. 31.03.01 10 snøscootere og 6 motorsykler (4-hjulinger) i bruk for reindriften. Antallet kan variere gjennom året og fra år til år.

3.4.1 Arbeidsgjerdene/trøer

Siidaen har følgende trøeanlegg:

- Gearesoaivi trøe – brukes for kalvemerking i juni
- Leavssaruvca trøe – brukes for kalvemerking i juni
- Varddopuncci trøe – brukes for kalvemerking i juni
- Pirssaladdo trøe – brukes for kalvemerking i juni
- Njukcajoga trøe – brukes til slakting i september (Calbmelanrassa siidaområde)
- Ridugaissa trøe – brukes for kalvemerking i juni

Ridugaissa trøa har ikke vært i bruk siden 1995.

3.4.2 Beitehager

Siidaen har en beitehage innenfor siidaområdet til Calbmelanrassa i forbindelse med Njukcajohka trøe. (Svanebekken trøe). Beitehagen er om lag; _____ km i omkrets.

Periode: september under slakting

3.5 Annet

3.5.1 Halkavarri/Porsangermoen skyte- og øvingsfelt

En av gruppene til siidaen, Jovnnin Pier Jovna, mener at det ikke hadde vært mulig å foreta kalving på sørsiden av Halkavarri skytefelt dersom denne siidaen ikke hadde hatt tre unge reineiere til å gjete reinen under kalvingen. Reinen i seg selv har store problemer med å holde seg i denne delen av kalvingslandet. Dessuten har gruppen erfart at simler med kalv ikke vil oppholde seg i skytefeltet eller i nær-

heten av denne, selv om det hadde vært gode grøntbeiter her.

3.5.2 Privatrettslige avtalegrenser

Ved godkjenning og bygging av gjerdene mellom siidaene ble de sammen traseene på en måte gjort til privatrettslig avtalegrenser Bruken av områdene i og utenfor siidagrensene er noe endret siden den gang.

4.0 Munkavari siida

Munkavari siida har sitt avtaleområde på sørvest- og vestsiden av distriktet (vedlegg 3). Dette siidaområdet er den nest største av de tre siidaområdene. Området ligger innenfor Halkavari/Porsangermoen skyte- og øvingsfelt. Denne siidaen bruker i dag den sørvestlige delen av Halkavari siidaområde som bruksområde og flyttelei om våren og høsten for sine rein. Området strekker seg fra Luostejohka i sør og nordover til siidagrensen. Dessuten bruker siidaen hele delen av Halkavari avtaleområde som ligger vest og nordvest for sperregjerdet fra Gaggajohka til Gaggajavri. Det vil si vest av Gaggajavri.

Siidaen hadde pr.31. mars 2001 1667 rein (41,8 % av distriktet totalt), og 7 driftsenheter (28 % av distriktet totalt).

4.0.1 Siidaens vinterbeiteområder innenfor distrikt 17/18

Distriktet foretar hovedskilling av rein ved Savkadas trøe på nordsiden av tettstedet Karasjok, innenfor distrikt 17. Siidaen skiller normalt i to grupper. Herfra flytter gruppene sørover og inn i distrikt 18. På våren skiller den ene gruppen seg igjen i to deler hvor den andre delen flytter til øya Vassi .

Vinterområdene kan nevnes med følgende: Vuhculielgi, Masuorskaidi, Noaidatvarri, Bellocielgi, Pierraskaidi, Suolggatvarri, Heargeavzi, Buortnavarseaibbos og Iskoras. Siidaen flytter både til og fra sine vinterbeiter på østsiden av tettstedet Karasjok.

4.0.2 Siidas flytteleier innenfor distrikt 17 og innenfor distrikt 14A

Gruppene foretar flytting nordover på våren omtrent i rett linje ved passering av Karasjoga på nedsiden av tettstedet Karasjok. Flyttetiden mellom Karasjok og den sørlige grensen av distrikt 14 A er avhengig av vær-, vind- og beiteforhold, og i hvor godt hold reinen er. Når det er normale beiteforhold går flyttingen fortere.

Gruppene ankommer distriktsgrensen ved Luostejohkas sørligste punkt. Herfra flyttes det rett nordover og nordvestover alt etter beite- vær og vindforhold. Dersom det er gode beiteforhold ved ankomsten inn i distriktet får reinen gå av seg selv med egen fart. Dersom det er dårlige beiteforhold flyttes reinen videre nordover eller nordvestover til man kommer til bedre beiter. Flyttingen foregår da som regel gjennom skyte- og øvingsfeltene. I disse feltene hadde det som oftest vært gode beiteforhold.

Gruppen som flytter til øya Vassi har flyttelei inn i distriktet som nevnt overfor. Gruppen flytter videre herfra og i rett linje nordover og på østsiden av Guollerassa. Fra siidagrensen her flytter så gruppen nordover langs siidagjerdet og ned til Bannenjarga hvor prammingen til øya foretas.

4.1 Siidagrensen innenfor distrikt 14 A

Siidaen har fra gammelt av vært en egen siida, og områdene har vært de samme hele tiden.

I 1934 ble distriktsgrensene fastsatt. Dette siida-området ble lagt inn under distrikt 14, og i 1963 under distrikt 14 A. Når myndighetene etter denne oppdelingen bestemte seg for å sette inn flere rein (og folk) i distriktet, ble det tilsvarende større behov for å kartlegge hvilke arealer som tilhørte de forskjellige gruppene. Siidaene bestemte seg for å gjøre en avtale om grensene av arealene, og dette ble blant annet gjort i form av oppsetting av nye gjerder. Avtalegrensene framsto derfor som privatrettslige avtalegrenser fastsatt mellom alle de tre siidaene.

For denne siidaen går avtalgrensen fra Bannjarga, opp Cahppirjohka på nordsiden og rett til Luovannjoaski og Doaresjohka. Herfra går den rett sør til Uhcca Suoljovri og Stuora Suoljovri. Fra dette vannet går den rett sør over Rakkasjohka. Videre går grensen sørover på østsiden av Jeageloaivi og Suoljarruovzza og til Luostejohka. Fra denne elva går grensen til østsiden av Guollejohka, vestover til Cahkkalavzi, ned Cahkkalavzi og litt nordover til Gaggajohki. Eksisterende gjerde står her. Så går grensen fra Gaggajohka rett vest til nordsiden av Russojavri og over Brahkavari til Vuolitjavri. Gjerdet er revet ned og fjernet her.

Siidaen har satt opp et gjerde innenfor avtaleområdet til Halkavari fra Gaggajohka sørvest over fjellet Stuora Gagga til nordenden av Gaggajavri.

4.2 Siidas driftsmønster innenfor distrikt 14 A

Gruppene ankommer siidaområdet normalt før kalvingen. Gruppen som har sitt sommeropphold på øya Vassi flytter innenfor siidaområdet helt frem til fjorden.

Dersom det er ekstreme snøforhold lenger sør må reinen flyttes nordover og inn i distrikt 14 A før fastsatt beitetid 15. april. Flytteleiene er omtrent de samme som ved normale år, men det blir beitene som bestemmer hvor og hvor fort reinen går. Innenfor siidagrensene er det da "nødsområdet" (se punkt 4.3.7.) som må brukes.

Reinen blir normalt holdt innenfor siidaområdet under den fastsatt tiden fra 01.04 til 15.11.

Ved normale beiteforhold på våren går reinen til sine tradisjonelle områder dersom den får fred. Reinen er under kontroll hele tiden. Etter at snøen er borte foretar reineiere vedlikehold av gjerdet mot de to andre siidaene. Når varmen så gjør seg gjeldene søker reinen opp til luftingsområdene på høyfjellet. Reinen samles for kalvemerkingen ved Rakkasoavi trøe, og etter at varmeperioden er over søker reinen seg igjen nedover til frodigere beiteområder.

Utover høsten samles så reinen igjen for slaktning ved Corvosrodi trøe. Deretter slippes reinen sørover. Reinen søker da til lavereliggende områder som bl.a. ligger innefor skyte- og øvingsfeltene.

Referat fra min befaringsstur 17. 18. og 19. september d.å.:

“Som nevnt under forordet var jeg på befaringsstur fra 17. til 20. september d.å.. Munkavarri siida hadde rein i trøa ved Corvosrohettu den 17. september. Ut på kvelden slapp de reinen ut av trøa og sørover og på østsiden av Caskilvarri. Neste dag den 18. september dro jeg med militære representanter på befaringsstur til Halkavarri/Porsangermoen skyte- og øvingsfelt. Den dagen hadde reinen allerede nådd den nordlige grensen av Halkavarri skytefelt. Det vil si på nordsiden av Cahkkalavzi ved siidagjerdet. Flere rein lenger nord var på tur sørover. Neste dag den 19. september dro jeg igjen med bil opp til Halkavarri skytefelt, videre over Gaggajohka og opp under fjellet Halkavarri. Den dagen hadde reinen passert gjerdet og var nå om lag 1 km sør for Cahkkalavzi..

Det var ingen rein å se på vestsiden av Gaggajohka. Det kunne være fordi det her var både rypejegere og andre folk å se. Videre var det her flere biler og en campingsvogn på sørsiden av kongesteinen.”

Når det ikke er sperregjerde i sørkanten av distrikt 14 A kan det hende at reineieren mister mindre flokken sør for Luostojohka og inn i distrikt 17.

Når paringstiden begynner søker reinen seg til sine paringsområder i den sørlige delen av siidaområdet og innenfor den sørlige delen av Halkavarri siidaområde fra Luostojohka og nordover. Reineierne prøver å holde reinen her under hele perioden.

Ut på høsten går reinen videre sørover og ut av distriktet ved Luostojohkas sørligste punkt.

4.2.1 Kalvingslandet

Kalvingslandet er inntegnet på arealbrukskartet for distrik-

tet. I tillegg er kalvingsland for denne siidaen alle lavereliggende områder innenfor siidagrensene. Det vil også si mot Porsangerfjorden, i Rohccivuopmi, mot Porsangermoen og herfra mot Lakselv tettsted.

Periode: april, mai, juni

4.2.2 Luftingsområder

De høyesteliggende fjellområdene innenfor siidagrensene brukes til luftingsområder av reinen (jfr. det foreliggende arealbrukskartet for distriktet). I tillegg har siidaen luftingsområder på nordsiden av Caskiljohka.

Periode: juni, juli, august

4.2.3 Paringsland

Paringslandet ligger i den sørlige delen av siidaområdet samt innenfor Halkavarri siidaområde innenfor Distrikt 14 A. Paringen kan også foregå innenfor distrikt 17 fra Luostojohka og sørover.

Periode: september, oktober

4.2.4 Spesielle områder for okserein

Okserein søker som regel til andre områder enn simler på våren under kalving og om høsten. Dessuten er noen områder mer tiltrekkende for okserein enn andre områder.

Innefor dette siidaområdet finnes slike områder fra sørenden av Gagganjunni og nordover mellom Gaggajavri og Guovdavarri helt til Lakselv tettsted. Her oppholder mesteparten av okserein seg dersom den får være i fred, inntil varmen jager den mot høyfjellet og inntil samlingen begynner.

Periode: april, mai, juni, september, oktober

4.2.5 Oppsamlingsområder

Reinen samles fra hele siidaområdet alt etter hvor reinen befinner seg under tidspunktet når samlingen starter.

Til trøene ved

- Rakkasoavi samles reinen både på nord, vest og sørsiden fra luftingsområdene
- Corvosrodi samles reinen fra beitehagen tilknyttet denne trøa

Perioden: juni, september, oktober, november

4.3 Spesielle områder og steder

Innenfor de fleste samiske siidaområder (reinbeitedistrikter) finnes det spesielle steder eller områder til bruk for både folk og rein. Slike områder eller steder kan være offerplasser, hellige fjell, elver, berg, skoger, sletter eller andre lignende naturområder som folk mer eller mindre også bruker i dag. De nevnte områdene trenger nødvendigvis ikke å være de samme som kulturminneplasser.

Dessuten finnes det også spesielle områder og steder for rein hvor reinen naturlig trekker til eller ved. Slike områder er trekkleier, hvor reinen samles av seg selv, og områder der bare okserein samles. Buorggosbaikkitt er områder som folk fysisk holder reinen borte fra over en viss periode av året eller over år, for så å bruke områdene ved spesielle anledninger.

Uten slike områder kan det bli vanskelig å drive en forsvarlig reindrift i områdene.

Nedenfor nevnes slike områder innenfor denne siidaen fra punkt 4.3.1 - 4.3.7

4.3.1 Nilppalokta/Halkagubben - helligplass

Offerplass.

4.3.2 Guodohanjavri - kulturminneplass

Steingjerde fra gammel tid.

4.3.3 Sirenasgorsa - kulturminneplass

Plass for melking av rein.

4.3.4 Gaggasiedga - kulturminne- og bruksplass

Gammel samisk boplass for reindrifsbefolkningen. Her har det vært ei trøe. Plass hvor simler ble melket. Oppholdsplass/liggeplass for rein. Senna og vierkratt. Skog for brensel. Plassen er spesiell fordi alt det nevnte var samlet på et sted.

4.3.5 Vansjohka - kulturminneplass

Samisk boplass fra gammel tid.

4.3.6 Juovssajavrrit og skogen - kulturminne- og helligområde

Området på omlag 9 km² strekker seg fra Stuora Russojavri til Rohccivuopmi. Hele området er småkupert skogsland med vann og elver. Skogen er spesiell fordi den er variert, og folk har benyttet den til flere formål. Området ligger lunt til i forhold til vær og vind. Området forteller oss at det kan ha bodd folk her i lang tid.

Slektsnavnet Joks kommer av navnet etter vannene og skogen her. Joks eller juoksa betyr pil og bue. Det kan ha bodd folk her siden jegerfolket gikk rundt med pil og bue på jakt etter vilt, eller det kan ha bodd folk her fra den tiden da samene begynte å bruke slektsnavn eller etternavn.

4.3.7 Områder for bruk under ekstremt vanskelige snøforhold (nødsområder)

Dette finnes enkelte områder, nødsområder, der reinen vil kunne overleve dersom snøforhold på vinteren eller mot våren gjør beiteforholdene ekstremt vanskelige. Slike sammenhengende og store områder er sjeldent å finne i dagens reinbeitedistrikter i Finnmark.

Nødsområder kan i korthet beskrives slik: Et sted der topografien, skog og omkringliggende fjellformasjoner i samspill med vær-, vind- og nedbørsforhold gjør at snøen ikke blir liggende lenge og slik til at beitene ikke låses. Det er ofte slik ved vanskelige snøforhold på andre steder at reinen kan stryke med eller blir helt utmagert.

I distrikt 14A finnes det et slikt område. Området kan sies å være unikt siden den er forholdsvis stort og sammenhengende. Områder strekker seg fra Skoganvarri i sør til Lakselv i nord, og ligger innenfor Munkavarri- og Halkavarri siidaområder. Området ligger også innenfor de to militære skyte- og øvingsfeltene.

Alle de tre siidaene sier det samme om området og alle sier at de bruker området til dette formålet under ekstreme snøforhold. Fellesbruken av området er ikke beskrevet, blant annet fordi den er forskjellig fra år til år.

Periode: februar, mars, april og mai.

4.4 Tekniske anlegg

Siidaen har gjerder, beitehage og trøer i bruk.. Dessuten har reineeierne i siidaen 7 private sommerhytter ved Corvosrohttu. Gjerdet langs siidagrensen kommer også de to andre siidaene til gode med tanke på å forhindre sammenblanding.

Reineiere hadde pr. 31.03.01 7 snøscootere og 6 motorsykler (4-hjulinger) i bruk i forbindelse med reindriften. Antallet kan variere gjennom året.

4.4.1 Arbeidsgjerder/trøer

Siiden ha følgende trøer:

- Vassitrøe - for kalvemerking og pramming fra øya til fastlandet - august
- Bannenjargatrøe – for pramming til øya Vassi- april
- Corvosrodotrøe- for kalvemerking, skilling og slakting - september
- Rakkasoavitrøe – for kalvemerking og skilling - juni

4.4.2 Gjerder

Siidaen har to gjerder; et langs siidagrensen og et som deler siidaområdet i to. Grensegjerdet til siidaen starter ved Porsangerfjorden ved Bannjarga og går langs siidagrensen (jfr. punkt 4.1) til Gaggajohki. Fra Gaggajohka går gjerdet over Stuora Gagga til Gaggaluokta. Den siste delen av gjerdet er ikke helt i stand. Gjerdet er om lag 48-50 km.

Delegjerdet går fra Caskilvazi via Corvosrohttu trøeanlegg mot sørøst til Guollerasa, det vil si fram til eget grensegjerdet. Gjerdet er om lag 12 km.

Periode i bruk: mai, juni, juli, august, september, oktober

4.4.3 Beitehager

Siidaen har tre beitehager. To av beitehagene ligger i tilknytning til Corvosrohttu trøe. Hagene ligger sørøst for trøa. Hagene er omlag__ og ____km.

Periode i bruk: september

Siidaen har også en beitehage i tilknytning til Rákkasoavi trøe. Denne ligger på sørsiden av trøa.

Periode i bruk: juni

4.5 Njarggahuos (L. Villmo område nr. VII)

Dette område ligger innenfor siidagrensen til Munkavarri. Området er fredet mot reinbeiting. Noen ganger mister nabo-reinbeitedistriktet sine rein inn i dette området.

4.6 Annet

4.6.1 Privatrettslige avtalegrense mellom siidaene

Siidaen satte opp et privat gjerde i sin tid (jfr. punkt 4.4.2.). Gjerdetraseen er i ettertiden blitt definert som en privatrettslig avtalegrense, siden denne ble godkjent av både myndigheter og av daværende reineiere i distriktet. Siden gjerdet på noen plasser ikke lengre er i bruk på samme måten som før, anser siidaen at også avtalegrensen på disse plassene ikke er gjeldende mer.

4.6.2 Høyesterettsdommen

Høyesterett avsa dom den 18. desember 1986. Det er gått 15 år siden den gang og siidaen har kunnet høste erfaring av reindriftens bruk av skyte- og øvingsfeltene. Siidaen mener at det ikke er mulig å foreta samling av rein og kjøring med motoriserte kjøretøyer innenfor områdene når der pågår skyting her. Videre mener den at det ikke er mulig å foreta vedlikehold av gjerdet under tiden da skytingen pågår. Dessuten har siidaen erfart at reinen ikke oppholder seg i området når skyting pågår.

4.6.3 Siidaens sedvanerettslige bruk av nåværende militæreområder

Siidaens sedvanerettslige bruk av områdene innenfor og utenfor skyte- og øvingsfeltene er ikke anerkjent og stadfestet. En slik stadfestelse må, etter siidaens syn, bli gjort før en endelig avgjørelse blir tatt i forhold til reindriften, forutsatt at militæret fortsatt skal være i området.

4.6.4 Full konsekvensutredning (KU)

Siidaen mener at en full konsekvensutredning (KU) for reindriftsnæringen må gjennomføres før en endelig avgjørelse for reindriftens bruk av skytefeltet blir tatt.